

Euskararen inguruko diskurtso berria Arabarako: gogoeta eta proposamena

**Un nuevo discurso en relación al euskera en Álava:
reflexión y propuesta**

**Un nouveau discours à propos de la langue basque
en Alava: réflexion et proposition**

**New points of view about basque in Araba:
reflections and proposals**

MARTÍNEZ DE LUNA, Iñaki
Euskal Herriko Unibertsitatea
i.martinezdeluna@ehu.es

Sarrera data: 2012-02-21

Onartze data: 2012-07-16

Euskera. 2011, 56, 3. 589-652. Bilbo
ISSN 0210-1564

Euskarak aurrera egingo badu gizartearen babesarekin izango da, orain arte izan dituen babesguneak sendotuz eta uzkur izan zaizkion sektoreak ere bereganatuz, bereziki Araban. Horretarako euskararen inguruko diskurtso berri eta egokia eraikitzea ezinbestekoa da, oraindik indarrean dagoen diskurtsoaren mugak gainditu ahal izateko. Besteak beste *Hizkuntzen Ekologiak* oinarri sendoak eskaintzen ditu asmo hori aurrera eramateko, baina egungo planteamenduetatik ere badago zer gorde eta erabili.

Hitz-gakoak: Euskara, hizkuntzen ekologia, Araba.

Resumen: Si el euskera ha de avanzar, será gracias al apoyo social. Reforzando su presencia en áreas donde se ha mostrado históricamente fuerte, y a su vez, insertándose en aquellos sectores no muy propicios hasta la fecha, sobre todo en Álava. Para ello, es necesario construir un nuevo y adecuado discurso, que supere los límites del actual discurso. *Hizkuntzen Ekologiak* nos ofrece una buena base para llevar a cabo este deseo, pero reconociendo a su vez la validez de ciertos aspectos de los planteamientos actuales.

Palabras clave: Euskera, ecología de las lenguas, Álava.

Si la langue basque doit progresser ce sera grâce à une volonté sociale, en renforçant sa présence dans des zones où historiquement elle s'est toujours montré forte mais également en investissant des secteurs jusque là peu propices, surtout en Alava. Il est pour cela nécessaire d'élaborer un discours neuf et adéquat, qui dépasse les limites du discours actuel. L'écologie des langues nous offre une bonne base pour mener à bien ce souhait tout en reconnaissant la validité d'une partie des discours actuels.

Mots-clés : Langue basque, écologie des langues, Alava.

If Basque is to progress, it will be with the support of society, through the consolidation of the spheres of protection it has had so far, and by attracting the sectors that have resisted it, in Araba (Alava), in particular. For this purpose, it is crucial to build a fresh, appropriate discourse around Basque to be able to overcome the limits of the discourse in force until now. Among other things, *Language Ecology* offers firm bases for taking this project forward, but there are things that can be preserved and used from today's approaches.

Keywords: Basque, language ecology, Araba (Alava).

1. Aurrekariak

Beste lan batean¹ idatzi genuen, XX. mendeko 80-90 hamarkadetatik aurrera EAEko gizartean zegoen euskarekiko lilura –*Framing Aldarrikatzai-leak* bultzatua– lurruntzen hasia zela, batez ere abertzaletasunaz kanpoko sektoreetan, eta hizkuntza horren aldeko jarrera eta atxikimendua zalan-tzan jartzen hasiak zirela.

Giro hori baliatuta, euskararen errealitatearen hautematea eta irudika-tea gidatzen eta bideratzen zituen egitura kognitibo (*framing*) jakin bat garatu zuten nortasun espainiarduneko zenbait sektore sozialek eta senti-sibilitate identitario bereko alderdiek. *Framing Uzkur*² horren baitan euska-raren aldeko hizkuntza-politikari kutsu politizatua eta ideologikoa zein era-bilera partidista leporatu zaizkio. (Martínez de Luna, 2010: 53-57)

Ingurune horretan, «EAE n 16 urte edo gehiagoko hiru lagunetik bi (%64,7) euskararen erabilera sustatzearen alde» dauden arren (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, 2008: 221), aldekotasun zabal horrek funts ahula du. Izan ere, suspertze horretan ezinbestekoak diren neurriak zehatz-mehatz aipa-tzen hasi bezain pronto, zalantzak eta kontrako jarrerak agertzen dira euskal gizartearen hainbat sektoretan. Hori ohikoagoa da erdaldunen artean, euskararen mundutik kanpo izateak hizkuntza horrekiko jarrera kritikoa edo uzkurra hartzea errazten baitie. Amorrortu eta Ortega *Bai-bainako* deitzen duten jende-multzoa bete-betean sartzen da esandako *Framing Uzkur* ho-rretan: «*Bai-bainakoek, euskararen eta bere aldeko politikaren kontra egon gabe, azken horri mugak ipintzen dizkiote eta jarrera epela, konplexua eta batzuetan kontraesankorra dute.*» (Amorrortu eta Ortega, 2011: 4) Amorrortu, Ortega, Idiazabal eta Barreñaren arabera, *Bai-Bainako* erdaldun horiek adierazten duten euskararekiko aldekotasuna azalekoa baino ez da: «*Hor amaitzen da aldekotasuna, izan ere EAEko erdaldunen lautik hiruk (%75) bat egiten dute hainbat kritiketan.*» (Amorrortu, Ortega, Idiazabal eta Barreña, 2009: 302)

¹ Martínez de Luna, I. (2010). Framing: komunikazio-teorietatik euskararen beharrianetara. *Bat Soziolinguística aldizkaria* 76 (53-67).

² Arestian aipatutako lan hartan *Framing Herabe* izendatu genuen bera da orain *Framing Uzkur* birbataiatu duguna, egokiagoa delakoan.

Pentsatzekoa da euskaldunen artean hedatuak dauden euskararen inguruko iritziak erdaldunenak baino baikorragoak edo aldekoagoak direla, betiere erdaldunen artean euskaltzale sutsuak egon badaudela ahaztu gabe. Dena den, pisu demografikoaren arabera euskaldunak gutxiengoa dira askogatik euskal gizartean, eta, beraz, erdaldun askok partekatzen duten hizkuntza-politikaren interpretazioak pisu erlatibo handia du gizartean.

Hortaz, nagusiki bi *framing* ezberdin eta kontrajarri aurkitzen ditugu gaur egun, EAEn, arestian aipatutako lanean azaltzen zen bezala:

- a) *Framing Aldarrikatzailea*, abertzaletasunaren magalean aspaldian sortua da eta, egokitzapen batzuk tartean, gaur arte iraun du. Horren arabera, euskara bertako zinezko hizkuntza bakarra eta euskal izaeraren ardatza da; aldiz, erdara biak –gaztelania zein frantsesa– hizkuntza arrotz eta inposatuak dira. Euskara egoera gutxituan dagoenez, interbentzio eraginkorraren eta neurri babesgarrien premia du –diskriminazio positiboa, alegia–, halakorik aplikatu ezean, desagertzeko zorian baitago. Gizarte osoa euskalduntzea da diskurtso mota honen jomuga, batzuek euskara gustukoa izan ala ez. Ikuspegi hori, euskal kulturaren eta euskalgintzaren sektore gehienetan jaun eta jabe da.
- b) *Framing Uzkurra*: euskarak biziraun dezan interbentzioa eta neurriak hartzea beharrezkoa dela ez badu ukatzen ere, halakoak proposatzean edota aplikatzean berehala arbuiatzen ditu, inposiziotzat edo diskriminaziotzat joz eta erdaldunen hizkuntza-eskubideen kontrakoak direla argudiatuz. Gehienbat nortasun espainiardun herritarrengan nagusitzen da, baina diskurtso horren ale batzuk euskaltzaleak diren edota sentimendu abertzalea dutenengana ere hedatu dira. Oro har, euskararekin kezka handirik ez dago, eta kasu batzuetan aurkako jarrera ezkututzen da. Horregatik, hizkuntza-liberalismoa defendatzen du –nahi duenak euskara ikasi edota erabil dezan–, hori posible egiteko erakunde publikoen interbentzioa eta diskriminazio positiboa ezinbestekoak direla zalantzan jarriz edo errefusatu.³

³ *Framing Uzkurra* berrelikatzen da Estatuko hainbat komunikabide eta iritziemaileren bitartez ere; hona hemen adibide bat: «Y mientras los nacionalistas catalanes avanzan en la imposición de la

Bi *framing* horiek gidatu dute ukipen egoeran dauden hizkuntzen –euskararen eta erdararen– arteko harremana, *hizkuntza-nazionalismoaren* eske-matik abiatuta, Moreno Cabrera-k argi uzten duen bezala (Moreno Cabrera, 2008); alegia, *nazio bat / estatu bat / hizkuntza bat* hirukotea ardatz hartuta. Horregatik, elkarren kontra aritzen diren *framingak* dira eta begi bistakoa da zein zaila zaien biei oinarri-oinarrizko adostasun puntu batera iristea:

Adostasun-maila bat lortzeko [ikerketako eztabaida-taldeetan egin-dako] saiakerak ez du fruitu askorik eman, euskararen aldeko printzipio orokorren adierazpen bat edo oso orokorrean egin diren balorazio positi-boak izan ezik. (Amorrortu et al., 2009: 302)

Bistan da, halaber, bi *framing* kontrajarri horiek gizarte berean eta une berean agertzea ez dela baldintzarik egokiena hizkuntza-politika eraginkorra aurrera eraman ahal izateko. Izan ere, edozein hizkuntzak duen bermerik handiena txertatuta dagoen komunitatearen babeseta eta atxikimendua da; ez, ordea, sektore kontrajarriek sortzen duten testuinguru gatazkatsua. Horregatik, euskarak euskal gizarte osoaren laguntza *behar* du, ez soilik sektore euskaltzalearena edo euskaldunarena.

Egia da euskal iritzi publikoaren beste zati handi bat bi *Framing* mota horien artean kokatzen dela; gizartearen multzo zabala –EAE n zabalena dena, seguru asko–, zeinak pasiboki bada ere –arestian aipatu bezala– euskara onartzen duen (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, 2008: 221). Izan ere, EAEko gizartean euskarari leku berezia aitortzen dioten ideiek (adibidez: «*niretzat euskara da euskal herritarren berezko hizkuntza*») pisu handiagoa dute (%54) leku berezirik aitortzen ez dioten tankerakoek (adibidez: «*Niretzat, euskara euskal herritarren hizkuntzetako bat da, ez euskal herritarren hiz-*

lengua regional, los vascos se lamentan por no poder imponer su idioma a los funcionarios. El lehendakari, Patxi López, ha decidido no exigir el vascuence en las próximas oposiciones. Se tendrá en cuenta positivamente, pero no será imprescindible el conocimiento de euskera. El PNV se ha mostrado muy disgustado y ha aludido a los tiempos de Franco. También han comentado que supone <impedir una plena normalización lingüística, rompiendo, así, un consenso social y político que duraba más de 30 años>. (...) Exigir un elevado conocimiento es casi equivalente a pedir que el solicitante sea nacionalista, puesto que la mayoría de los vascos hablantes lo son.» (Giménez, 2011-08-19)

kuntza bakarra») baino (%34) (Prospekzio Soziologikoen Kabinetea, 2011: 9). Hala ere, gizaratearen erdiko kokagune horretan badaude esandako bi *framing* horien aztarnak; batzuetan nahasian. Adibidez, euskararen aldeko jaietara joan ohi den pertsonak berak bere haserrea adieraz dezake lanpostu publiko batera aurkeztu den seme/alabari euskarazko nahikotasunik duen frogatzea eskatu diotelako. Horregatik, euskal gizarteko multzo zabal bateko jarrera epel hori zaurgarri edo kaltebera izan liteke *Framing Uzku*raren erasoaren aurrean eta, horren ondorioz, diskurtso horren multzorantz erraz lerratu.

Hizpide ditugun bi *frame* horien ikuspuntuak jasota daude nolabait Euskadiko Autonomia Erkidegoko legedian. Zehatzago, *Euskararen erabilera normalizatzeko Legeak*⁴ horrela dio, bere 5. eta 4. artikuluetan:

- Euskal Herriko herritar guztiek dute hizkuntza ofizialak jakiteko eta erabiltzeko eskubidea, bai ahoz eta bai idatziz.
- Herri-aginteek Euskal Autonomia Erkidegoan hizkuntza dela-eta inor diskriminatu ez dadin zainduko dute eta neurri egokiak hartuko dituzte..

Bi asmo horiek zilegiak eta, banan-banan hartuta, desiragarriak izanik, gakoa da horiek biak nola ekarri planteamendu bakar batera; adibidez, euskaldunek duten euskara erabiltzeko eskubidea ez da besterik gabe ezkon-tzen jendaurreko lanpostuetara aurkezten diren hautagai erdaldunak ez diskriminatzearekin. Legearen artikulua horietatik aipatu dugun lehenengoak *Framing Aldarrikatzailearen* ikuspuntua babestuko luke; bigarrenak, aldiz, *Framing Uzku*rarena.

Horregatik, euskararen gaineko hizkuntza-politika eraginkor batek aurrera egingo badu eta, horrek lagunduta, euskara biziberrituko bada, euskal gizaratearen gehiengo zabalak dituen hautemate eta ulertzeko bi modu kontrajarri horiek gainditu beharko dira. Horrela baino ez da posible izango sortzea hizkuntza normalizatu ahal izateko behar den aldeko giro orokortua.

⁴ 1982ko azaroaren 24ko 10/1982 Legea, *Euskeraren Erabilpena Arautzezkoa* (1982-12-16ko EHAako 160. zk.).

Horregatik, hasieran aipatutako beste idazlan hartan honako eginkizun hau aipatzen zen: «iritzi publikoak duen euskararen hautematea eta irudikapena aldarazteko eta aldekoagoa bihurtzeko bide batzuk proposatzea.» (Martínez de Luna, 2010: 54) Iritsi zaigu, hain zuzen, erronka horri aurre egiteko unea; alegia, *Framing Berrirako* lehenengo pausoak ematen hasteko unea, ahalegin horren bidez sentsibilitate eta jarrera ezberdinek edota kontrajarriek bat egin dezaten laguntzeko asmoz. Hori bai, euskara normaltzeko antzua litzatekeen *onkeria* inozoaren arriskuaz ongi jabetuta abiatu behar dugu ibilbide horretan.

2. Framing Berria lantzeko premia

Hasteko, ongi jabetu behar da *Framing Berria* sortzeak duen garrantziaz, izan ere, Canel eta Sanders-ek (2005) esan bezala, egiten den gertaeren edo egoeraren interpretazioa (*framinga*) hiru modutan erabil daiteke errealitatea sortzeko: a) iraganaren zein etorkizunaren ulermena eraikitzeko; b) agenda finkatzeko; c) jendea jarduerara bultzatzeko.

2.1. Aurkakotasuna gainditu beharra

Bestalde, euskararen geroari buruzko hausnarketa eginez, EAERI dagozkion hiru puntu jasotzen ditu Patxi Baztarrikak, benetan gogoan eduki beharrekoak: lehenbizikoa, «adostasun sozial eta politiko zabala»; bigarrena, «hizkuntza-politika eraginkorra, zilegia eta sustatzailea»; hirugarrena, «aurrekoarekin loturik, gizartearen eta herritarren borondatea». (Baztarrika, 2010: 82-83) Ados, baina hizkuntza-politika eraginkorra, zilegia eta sustatzailea abian jarri ahal izateko, aurretik beste bi pauso horiek eman beharko dira: *euskararen inguruan adostasun zabala ehuntzea eta gizartearen borondatea eskuratzea*, hain zuzen. Adostasun eta borondate horiek erdiestea ezinezkoa da egungo *Framing Aldarrikaitzailea* euskararen komunikaziorako oinarri hartuta, eta hortxe sortzen da *Framing Berri* baten premia.

Izan ere, gaur egun *Framing Aldarrikatzailetik* begiraturaz erraza da *Framing Uzkuraren* ajeak salatzea. Esan liteke, adibidez, ele zuri dariola edo itxura-

keriatan dabilela eta haren hitzen atzean euskararen aldeko bene-benetako konpromisorik ez dagoela:

Hitzetik hortzera dabiltza, han eta hemen, tolerantziaren eta pluraltasunaren aldeko hitz arranditsuak pertsona elebakarren artean. Onik one-nean, tolerantziaren eta diferentziaren aldeko politika horren emaitza jendeak «bere etxean» berezko hizkuntzan berba egiteko aukera eduki-tzean datza. (Odriozola, 2011: 63)

Informazio enpirikoak berresten du Odriozolaren salaketa hori; alegia, *Framing Uzkur*rean bete-betean kokatzen diren gizarte sektore batzuen us-tezko aldekotasunaren atzean ezkutatzen den benetako epelkeria. Adibidez, Donostiako gazteekin egindako ikerketa baten emaitzetatik hurrengo on-doriora iristen zen:

Kontrako eta Indiferentzia diskurtsoak dituztenek inplikazio praktiko-rik ez dute nabarmendu; ez gazte bezala, ez etorkizuneko guraso bezala. Euskara ez da galdu behar baina beste batzuen -ez norberaren- inplika-zioaren bidez salbu egongo da. (Jausoro, Martínez de Luna eta Dávila, 1998: 80)

Baina, aldi berean, baliteke ere *Framing Aldarrikaitzaileak* behar bezain ongi ez ezagutzea *Framing Uzkur*rak dituen sakoneko eta zinezko arrazoiak eta, horren ondorioz, planteamendu hori sasi-arrazoibidetzat jotzea. Dena den, *Framing Uzkur*ren argudioak hutsalak edo zurrumurru hutsak balira ere, sinesgarria izan daitezke eta, horren ondorioz, jendearengan eragin. Horregatik argudio horiek ongi ezagutu eta aztertu behar dira, bestela ezi-nezkoa litzateke euskararen inguruko balizko faltsukeriei aurre egitea.

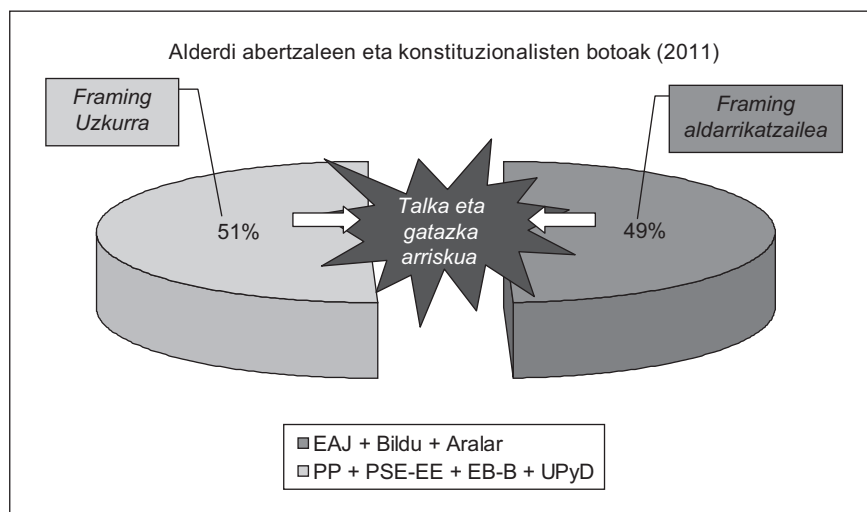
Bestalde, pentsatu beharko da ere *Framing Aldarrikaitzaileak* duen utopia ez ote den *Framing Uzkur*ren asimilazio hutsa; hau da, azken horrek bere planteamenduak baztertu eta *Framing Aldarrikaitzailearekin* bat egin dezala; hots, *etsaiaren fede-aldaketa* lortzea. Horrela balitz, jai du *Framing Aldarrikaitzaileak* beste ideia horiek gainditzeko ahaleginetan, gizatalde ahulak –eus-kaltzaleak– ezarpena baliatuz sektore boteretsuaren sinesmenak aldarazteko duen aukera (ia) hutsaren hurrengoa delako. Horregatik, beste estrategia bati ekin beharko zaio euskararen inguruan duda-mudatan dauden gizarte sektore horiek hizkuntza ahularen defentsara bildu daitezzen.

2.2. Arabako hizkuntzen iritziak eta jarrerak

Euskararen inguruko *Framing Uzkurra* sendotu eta hedatu da EAEn azken hamarkadetan eta, horregatik, zentzuduna da pentsatzea Araban nagusitzen den interpretazio eta ikuspuntua hori bera dela: baldintza soziolinguistikoak zein atxikimendu ideologikoak eta alderdikoiak Gipuzkoan eta Bizkaian baino egokiagoak dira *framing* mota hori heda dadin.

Adibidez, 2011ko Biltzar Nagusietako hauteskunde emaitzei erreparatuta begi bistan gelditzen da Arabako gizartean dauden *Framing Aldarrikatzaile* eta *Framing Uzkurra*ren balizko oinarri sozialek tamaina berdintsua dutela (2. irudia).

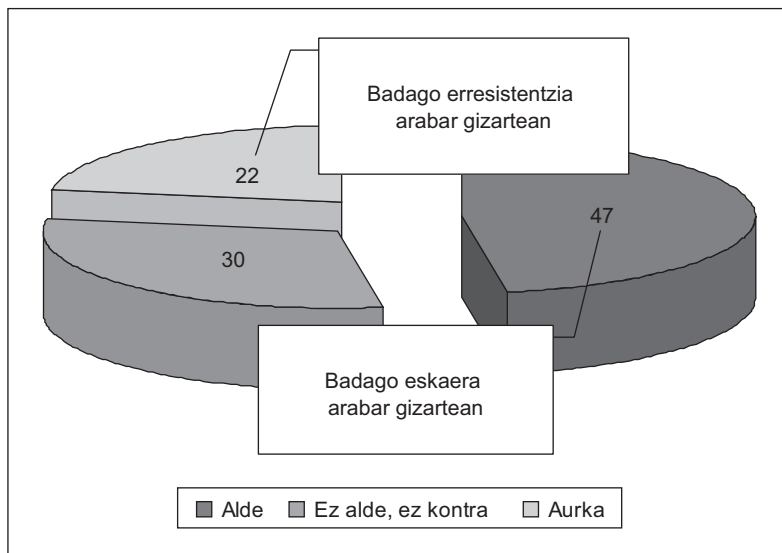
2. irudia. *Framing Aldarrikatzaile* eta *Framing Uzkurra*ren oinarri elektoralak

Egia da hauteskunderaz hauteskunde proportzio horiek zerbait aldatzen direla, baina funtsean emaitza horietatik atera daitekeen ondorioak bere horretan dirau: Arabako gizartean oso zaila litzateke bi *framing*etako bat –edozein– erabat nagusitzea.

Ikus ditzagun 2006ko beste datu batzuk (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, 2008: 65), Araban dauden euskara sustatzearen aldeko jarreraren berri ematen digutenak, hain zuzen (3. irudia).

3. irudia. Euskara sustatzearen aldeko jarrerak (2006)

Euskararen erabilera sustatzearen inguruko datu horiek esanguratsutzat jo daitezke. Izan ere, ia biztanleriaren erdia (%47) halako neurrien alde agertzen bada ere, beste laurden bat (%22) horien kontra dago, inolako ezbairik gabe. Hortaz, aldekotasuna egon badagoela adierazten duen kopurua bezain garbia da inongo zalantzarik gabe kontrako jarrera adierazten dutenena. Araban aurka agertzen direnen proportzio hori, gainera, Bizkaian (%12) edo Gipuzkoan (%6) aitortzen direnak baino handiagoa da. Bestalde, ezin da inolaz ere ahaztu ezeren alde egiten ez dutenen beste herena (%30), zeina, balizko hizkuntza-gatazka bat piztuz gero, errazago lerratuko litzateke neurriak hartzearen kontra dauden multzora –*Framing Uzkurrrera*– alde daudenenera –*Framing Aldarrikatzailera*– baino. Hortaz, Araban badago eskaera euskararen erabilera sustatua izan dadin, baina horren aurkako erresistentzia ere bai.

Informazio horrek, gainera, bi *framingen* arteko auzia eraikitzen duen he-
sia erakusten du, izan ere, euskararen inguruko oinarritzko adostasun batetik
aurrera, argi dago hizkuntza hori suspertzeko neurrien inguruan ez dagoela
bat egiterik. Horregatik, informazio horren argira uler daiteke zein zaila izan
daitekeen, bereziki Araban, *Framing Uzkuraren* gaintik euskararen bul-
tzadan arrakasta izatea. Horregatik, jarrera hori geldiarazi eta, ahal izanez
gero, birbideratzeko baldintza berri batzuk sortu beharko dira, besteak bes-
te hizkuntzen inguruko hautemate eta diskurtsotan.

2.3. Alternatiba bila

Horregatik guztiagatik, euskal gizartean eta, kasu honetan, Arabakoan
dauden planteamendu nagusi biak (*Framing Aldarrikatzailea* eta *Framing
Uzkurra*) gainditu eta gizartearen gehiengo zabal-zabalak bere egingo duen
Framing Berri bat eraikitzea proposatzen da. Horretarako beharrezkoa da bi
ikuspegi horiek ongi ezagutzea elkar, bi-biek gure hizkuntzen gaineko elkar-
rriketa irekitzea eta hausnarketa egitea.

Horrela baino ez da posible izango ohiko bi hizkuntza-ikuspegi ezberdi-
nen arteko zubia eraikitzea eta, aldi berean, euskararen biziberritzeko bi-
dean bi sentsibilitateak bidaide izan daitezen lortzea; alegia, egungo bi *fra-
ming*-en jarraitzaileek elkarri entzun diezaioten eta elkarlanean has daitezen
lortzea. Halakorik egin ezean, ez da lortuko hizkuntzaren biziraupenerako
behar diren –Baztarririk aipatutako– oinarritzko baldintzak eskuratzea:
«euskararen inguruan adostasun zabalak ehuntzea» eta «gizartearen borondatea
eskuratzea»; ezta, halakorik lortu ezean, «hizkuntza-politika eraginkorra, zile-
gia eta sustatzailea» abian jartzea ere.

Argi dago, beraz, euskara biziberrituko bada, egoera bideratu behar dela.
Baina, euskararen unibertsoa urruti dago eginkizun horri taxuz ekitetik:

*Hartara, non daude euskararen aurka garatzen diren estrategien ibil-
bidea mozteko estrategiak? Nola zatituko ditugu estrategia horien baitan
gizentzen diren jendarte taldeak? Ez daude! Nonbait pentsatzen dugu bo-
rroka bat irabazi daitekeela etsaia ahuldu gabe, etsaiaren oinarri moral eta
filosofikoak zurlatu eta indargabetu gabe. (...)*

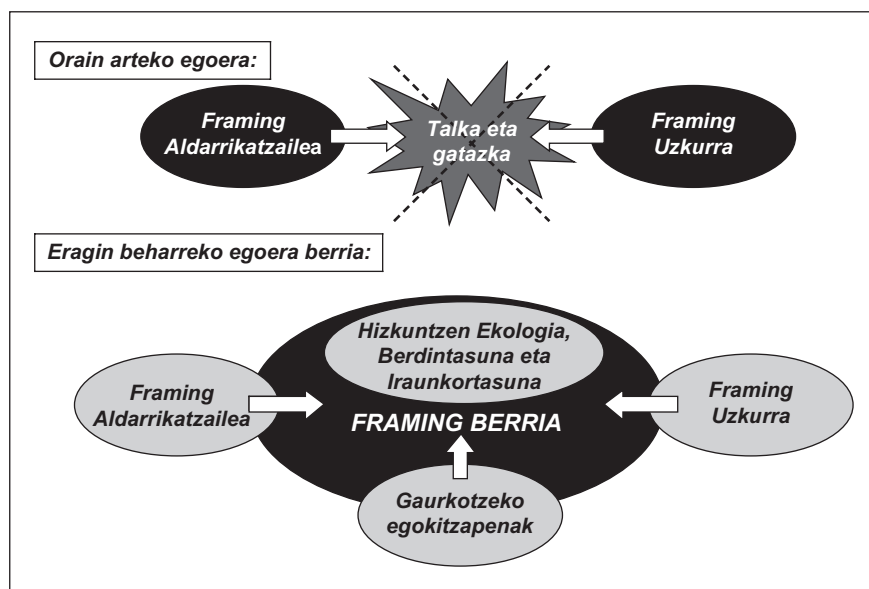
Beraz, euskalgintzak taktikak behar ditu, eta bat ere ez du plazaratzen, nik dakidala. Bere komunikazio-lan bakarra egia ideologikoa zabaltzera mugatzen da: euskaldunak gara eta euskaraz jakin/hitz egin behar dugu. Kitto. Mezu edo estrategia hori balekoa da hainbatengana iritsi eta horiek mobilizatzeke, eta oso ondo dago hori, emaitzak ere begi-bistakoak direlako, baina ez du balio denengana iristeko une oro. Taktika soziolinguistikoak behar dira, eta horien arabera komunikazio-estrategiak behar dira. Eta premiazkoa da hori egitea. (Kamio, 2011)

Jakina, Euskal Herriko mugez gaindi ere jabetu dira hizkuntza gutxituen militanteak beren diskurtsoa edo *framing*-a gaurkotzeko beharraz. Katalunian bide horretatik egin dutena aipatzen digu Josep-Anton Fernández-ek:

Aunque la Plataforma per la Llengua ha conseguido un buen número de éxitos en sus más de quince años de existencia, probablemente su proyecto actual de renovación de los discursos a favor del catalán es su contribución más notable. (Fernández, 2011: 3)

Hortaz, euskararen inguruko *framing*aren edo diskurtsoaren berrikuntzari ekarpen bat egin nahirik landu dira hurrengo lerrook. Aurrerakin gisa esan dezagun *Framing Berriaren* proposamena lantzeko osagai ezberdinak erabiliko direla: lehenik, *Hizkuntzen Ekologiaren*, *Berdintasunaren* edota *Iraunkortasunaren* mamia; bigarrenik, *Framing Aldarrikatzailearen* eta *Framing Uzkuraren* oinarritzko balio batzuk; eta, hirugarrenik, *euskara gaurkotzeko egokitzapen* batzuk (1. irudia).

1. irudia. Oraingo egoera eta eragin beharreko egoera berria zein Framing Berrirako osagaiak

3. Framing Aldarrikatzailearen mugak

Esana dugu euskalgintzak euskararen defentsan erabiltzen duen *Framing Aldarrikatzailearen* diskurtsotik kanpora ere bide-zidor berriak arakatu behar direla. Era berean, arestian aipatu da *Framing Uzkurriari* zer-nolako ahulezia leporatzen zaion. Baina egoki izan liteke *Framing Aldarrikatzailearen* mugak zein diren ere zehatz-mehatz aztertzea; hau da, zergatik euskararen defentsa ezin den ikuspegi horretan bakarrik oinarritu.

3.1. Planteamendu identitarioa

Arestian esan bezala, *Framing Aldarrikatzailea* euskal abertzaletasunean dago sustraituta, batez ere, eta haren muina gehienbat «*euskara, euskal na-*

zioaren hizkuntza», «gaztelania eta frantsesa inposatutako hizkuntza arrotzak» eta antzeko leloek osatzen dute. Egia da, espainiar edo frantziar sentitzen diren euskal herritar askoren kasuan badagoela euskararekiko bestelako atxikimendu mota bat; hots, kutsu kultural, etniko edota komunitario hutsezkoa (alegia, ez politikoa): «bertako eta berariazko hizkuntza».... Baina, jatorri etno-kulturaleko planteamendu hori bigarren mailan gelditzen da, jatorri abertzaleko diskurtsoaren indarrak lausotua:

Lengua y nacionalismo se alían y, ahora [1960-1983], el euskera comparece como la frontera que delimita dos comunidades, dos conciencias; como el elemento desde el que se dota de consistencia al nombre de la vasquidad... (...) Desde la lengua se marca el espacio, la historia y también el sujeto modelo de la vasquidad, su hombre normal: el <vascoparlante con conciencia de pertenencia a una comunidad...> (Gatti, 2007: 46-47)

Gaur ere, iragan hurbilean bezala, euskararen biziberritzearen eta normalizazioaren alde egiteko aldarrikapen abertzale hori batzuentzat guztiz balekoa eta nahikoa da. Gainera, abertzaletasunaren ikuspuntutik begiratuta, ulergarria da nazio/hizkuntza binomioaren argudiatze hori erreakzio eta autodefentsa gisa sortu izana, estatu espainiarrak zein frantziarrak haien nazio-estatuen hizkuntza bakarra inposatu dutelako, lekuan lekukoak zokoratu. Azken finean, Phillipson-ek landu zuen *Linguistic Imperialism* delakoaz ari gara (Phillipson, 1992) edota Moreno Cabreraren *Nacionalismo Lingüístico*-az (Moreno Cabrera, 2008)

Hala ere, euskal aberrian oinarritutako *Framing Aldarrikatzaileak* sorrera ulergarria izateak ez du esan nahi duen argudiatze-mota gaur egun egokia denik euskal gizartearen sentsibilitate ezberdinak euskarara bildu ahal izateko, arestian aipatu den gazte donostiarren ikerlanak dioen bezala: «...talde bateko ikur berezia izatea mugatzailea da hizkuntzarentzat talde horrekin identifikatzen ez direnak hizkuntza bera ere alde batera utziko dutelako.» (Jausoro, Martínez de Luna eta Dávila, 1998: 63)

Izan ere, euskararen aldeko aldarrikapen abertzaleak gizarteko hainbat esparrutan euskararentzat lekua irabazteko balio izan badu ere, aldi berean, beste sektoreetan kontrako erreakzioa piztu du. Alegia, abertzale sentitzen ez denari *Framing Aldarrikatzailea* lekutan gelditzen zaio; *framing* horrek ez

du erakargarritasunik euskal herritar ez abertzaleentzat. Aitzitik, kontrako jarrera sortaraz dezake pertsona horrengan, silogismo honen eskutik: *abertzaleek etsaitzat dituzte Espainia (edo Frantzia) zein bere hizkuntza, eta euskara euskal aberriaren benetako hizkuntza bakartzat dute; hortaz, hizkuntza hori Espainia eta Frantziaren aurkako arma da. Beraz, euskara nire identitate nazionalarentzat kaltegarria izan daitekeenez, nik hori gaitzetsi eta gaztelania (edo frantsesa) bultzatu behar dut. Hori bera da, hain zuzen, Framing Uzkurretik baliatu eta elikatu den Framing Aldarrikatzailearen kontrako argudioa.*

Horregatik, une honetan bestelako ikuspegi etikoei eta ideologikoei erreparatu gabe, euskara biziberritzeko ahaleginetan euskalgintzak ezin du bere burua mugatu *Framing Aldarrikatzailea* erabiltzera, ondoko arrazoi pragmatikoengatik: a) horrekin gizartearen zati handi bat bere planteamenduetara biltzerik ez duelako; b) harreman gatazkatsuetan boteretsuaren logika bera erabiliz gero, boteretsuenak garaile ateratzeko dituen aukerak handiagoak direlako; c) *Framing Aldarrikatzaileari* neurria ongi hartuta, *Framing Uzkurra* haren aurkako erantzuna arrakastaz bultzatzen eta zabaltzen ari delako.

Hori dela eta, bistan da identitate nazionalaren –abertzaleetasunaren– ize-nean egiten den euskararen aldarrak nortasun mistoan (euskal herritar bezain espainiar sentitzen den horretan) lekurik ez duela. Psikologiatik abiatuta ere, Ferran Suay eta Gemma Sanginés-ek argi uzten dute euskal nazioaren izenean egiten den euskararen defentsarako ohiko diskurtsoa antzua izan daitekeela:

... ja hem vist més amunt que un dels mecanismes d'extinció lingüística més eficients és el d'associar un idioma amb una determinada tendència ideològica. És per això que quan entrem en la trampa d'explicar en termes històrics (la llarga tradició de la cultura basca) o polítics (els irrenunciables drets lingüístics), ingressem en un espai en què –en qualsevol cas– hem perdut la discussió. (Suay eta Sanginés, 2011: 16)

Horren orde, egile horiek beste estrategia batzuk proposatzen dituzte hizkuntza horrekin distantzia edo epelkeria adierazten dutenen jarrera eta interesa aldarazteko: hurbilpen subjektiboak eta, bereziki, sedukzioa.

Baina euskararen izaera identitarioak dakartzan mugak ez dira gorago esandakoarekin agortzen. Hizkuntzek nazionalitateen ikur gisa duten ga-

rrantziak ederki jabetuta, *nazionalismo* eta *nazionismo* kontzeptuak bereizi zituen Fishmanek, Fasold-ek dioskun bezala. Lehenengoa *–nazionalismoa–* nazioari eta horrek duen dimentsio identitateari dago lotuta; bigarrena *–nazionismoa–*, aldiz, gobernuaren edo herri-administrazioaren eginkizun formalei. Horrela, hizkuntzak ere bi multzotan sailka daitezke: *hizkuntza nazionalistak* (edo *nazionalak*) eta *hizkuntza nazionistak*:

Hizkuntza nazionalistek (edo nazionalek) alderdi simbolikoa nabarmentzen dute. Hizkuntza nazionistak (hizkuntza ofizialak), ostera, gobernu-eginkizunak betetzeko erabiltzen diren hizkuntzak dira; zerga-agiriak idazteko, Kongresuan eztabaidatzeko, armada zuzentzeko eta haurrak hezteko, adibidez. (Fasold, 2010: 403)

Egia da bereizketa kontzeptual hori sortua dela botere koloniala jasan duten Afrika zein Asiako herrialdeen egoera ulertzeko, baina, aldeak alde eta egokitzapen batzuk tartean, gurean ere aplikatu daitezke. Horrela, *Framing Aldarrikatzaile*arentzat *hizkuntza nazionala* euskara da eta *hizkuntza nazionista* erdara, alegia, ofizialki ezinbestez jakin eta hainbatetan erabili beharrekoa. *Framing Uzkur*arentzat, aldiz, gaztelania *–edo frantsesa–* da *hizkuntza nazionala* eta euskarak izaera bikoitza du: bata, *hizkuntza erregionala*, Euskal Herria Espainia eta Frantziaren erregiotzat hartzen duelako eta horrela euskarari bigarren mailako kutsu identitarioa ematen dio, betiere hizkuntza nazionalaren azpikoa; horrezaz gain, *Framing Uzkur*arentzat euskara *hizkuntza nazionista* da EAEn zein Nafarroako eremu euskaldunetan, non administrazioaren zenbait ataletan eta hezkuntza sisteman *–ez bizitzako gaintzeko egoeratan–*, neurri batean edo bestean, onartu beharrekoa den. Bat dator, oro har, planteamendu hori Donostiako gazte batzuek *–Framing Uzkur*ean koka daitezkeenek– euskararen inguruan adierazten zuten irudiarekin:

Euskarak bi ezaugarri ditu: bata, Autonomi Erkidegoko «beste hizkuntza» da, hots, lehenengo hizkuntza gaztelania dela; euskara ere bertako hizkuntza da, baina batzuk bakarrik ezagutzen dute. Bigarren ezaugarria, eskolako ikasgaiarena eta onartu beharrekoa bertako hizkuntza delako; euskaldunen ondarea delako.

Halere, ez dago euskararekiko nortasun sentimendu berezirik eta «vasco» izatea ez dago euskarari lotuta; (...) (Jausoro et al., 1998: 55)

Gainera, baliteke, Fasoldek dioen bezala, euskara hautemateko modu horiek hizkuntza horren erabileran eta horrekiko atxikimenduan eragitea:

Azken batean, hizkuntza nazionala ez dago erabili beharrik ere, nahikoa da jendearen identitate-ikurra izatea. Hizkuntza ofiziala ez dago zertan maitatu, nahikoa da bere lana betetzen badu, hots, gobernuaren funtzionamendua ahalbidetzea. (Fasold, 2010: 403)

Alegia, euskararen eragile guztien kezka nagusietako bat da, gaur egun, hizkuntza horren erabilerak duen hazkunde apala. Hizkuntza-erabilera gertaera korapilatsua izanik, espero/nahi den baino erabilera apalago horren arrazoiak asko izan daitezke, baina horietako bat *hizkuntza nazionalista* (edo *nazionala*) eta *hizkuntza nazionista* kontzeptuetan koka liteke, Fasoldek esandakoa gurean ere betez gero; Donostiako gazteengan badaude aukera horren zantzu garbiak:

Gazte euskaradunek [euskaraz badakitenek] euskararekiko nortasun balioak azpimarratzen dituzte bereziki. Euskararen erabilerarik eza barikatzen dute euskararekiko maitasuna, errespetua, sentimendua baldin badago; zentzu honetan, gazte euskaradunak ez du hizkuntza komunitatea azpimarratzen, atxikimendu komunitatea baizik. Hau, euskararen erabileraren normalkuntzarako oztopo bat izan da, azken finean, euskararen ezagutza eta erabilpena praktikan ez direlako azpimarratzen (nahiz eta horien garrantzia maila ideologikoan onartu), euskararen aldeko sentimendua izatea baizik. (Jausoro et al., 1998: 80)

3.2. Hizkuntzen bortizkeria sinbolikoa

Hala ere, identitatean oinarritutako diskurtsoaren muga horiek ez dira euskararen aldekotasuna gizartean hedatzeko dauden bakarrak; ezta, seguru asko, nagusienak ere. Baliteke beste bat izatea euskararen defentsan aurrki daitezkeen oztopoetatik handiena: euskararen komunitateak berak pairatzen duen *bortizkeria sinbolikoa*. Hots, Pierre Bourdieu soziologo frantziarrak botere-harremanen ondorioz gertatzen den eta kontzeptu horrekin izendatu zuen bortizkeria:

Se trata de una forma <suave> de violencia, <una violencia que se ejerce sobre el agente social con su complicidad> (Bourdieu y Wacquant,

1992: 167). (...) El lenguaje, los significados, el sistema simbólico de los que están en el poder se imponen al resto de la población. (Ritzer, 2002: 496)

...Pierre Bourdieu, quien la considera indispensable [bortizkeria sinbolikoaren ideia] para explicar fenómenos aparentemente tan diferentes como la dominación personal en sociedades tradicionales o la dominación de clase en las sociedades avanzadas, las relaciones de dominación entre naciones (como en el imperialismo o el colonialismo) o la dominación masculina tanto en las sociedades primitivas como modernas. (Fernández, 2005: 8)

Bestela esanda, bortizkeria sinbolikoa pairatzen duten egoerak ez dira berezkoak, baizik eta mendekotasun-harreman jakin baten aurrean eraikitzen diren *framing* mota bat; izan ere, mendekotasun egoera baten aurrean bi erantzun mota sor daitezke: aurkako *irakurketa askatzailea* ala egoeraren mendean jartzen den *bortizkeria sinbolikoa*. Hortaz, halako egoerak gertatzeko, menderatzaileek beraien mundu-ikuskerara, gizarte rolak, ezagutza-kategoriak eta buruko egiturak ezarri behar dizkiete menderatuei. Era horretan, *bortizkeria sinbolikoa* jasaten duenak menderatzailearen ikuspegi orokorra barneratu eta, ohartu gabe, bere egiten du, horren baitako botere-harremanak ere barne.

Halako egoera pairatzen duten hizkuntza gutxituen hiztunak dituzte mintzagai Suay eta Sanginés-ek, psikologiatik abiatuta: hizkuntza gutxituaren komunitateak men egiten dio hizkuntza nagusiarenari bere planteamenduetan eta sumisio horrek hizkuntza gutxituaren hiztuna hizkuntza nagusiarekin bat egitera –erabiltzera– darama, joera hori portaera automatiko bihurtzeraino. Gainera, joera eta portaera horiek iraultzea, nahi izanda ere, zaila da. (Suay eta Sanginés, 2011: 11) Hizkuntza-sumisio hori nabaria da euskararen kasuan, gazte donostiar euskaldunek pairatzen duten *borondate oneko asimilazio* mekanismoak erakusten digun bezala:

Euskaradunen eta erdaradunen arteko harremanak aztertzean ezin dugu aipatu gabe utzi Indiferentzia diskurtsoan hedatu den «borondate oneko asimilazioaren» mekanismoa. (...) Hizkuntza bietan harreman simetrikoak izateko denek elebidunak izatea ezinbestekoa da, eta bitartean, gazte euskaradunek oztopo bati aurre egin behar diote: euskara aldarrikatzen denean (kolektibo bezala) «diferentziaren» eskubidea exijitzen da «asimilazioaren» aurrean (topagune propioak edo berezituak...); baina,

beste diskurtsoetan kokatzen diren gazteek «bereizketa» bezala ulertzen dute «diferentzia» eta horrek eragina du euskaradun gazteen jarreran, azken finean, «bereizkeria» ez dute eurek ere onartzen. Orduan, «diferentzia/asimilazio» dikotomiaren arabera euskaradun gazteak «bakarrik» eta kontraesanetan «galduak» sentitzen dira. (Jausoro et al., 1998: 76)

«Borondate oneko asimilazioaren» mekanismoa euskararekiko arriskutsua da gizarte legitimitatea [euskaraz egiteko] baztertzen duelako «komunikazio» eta «errespetu» ideiak aldarrikatuz. (...) ...euskararen normalkuntzarako oso diskurtso arriskutsua bihurtzen da, integrazioaren izenean ezberdina dena ukatzen duelako, hots, gehiengoak gutxiengoaren tensten du berdintasuna aldarrikatuz. (Jausoro et al., 1998: 62)

Jone Miren Hernándezek, bere aldetik, ematen digu *bortizkeria sinbolikoaren* baitan ongi egokitzen den feminismoaren eremuko beste adibide bat, hizkuntzen eremura ekarrita:

Generoa sexuan oinarritutako irakurketa edota interpretazio soziala litzateke, eta horren arabera emakumezkoei eta gizonezkoei hainbat funtzio, betebeharrak, balio, ezaugarri eta abar atxikitzen eta ezartzen zaizkie. (...) Sistema horren arabera (...) gizonezkoei atxikitzen zaienak, beti prestigio gehiago izango du. (...) emakumei atxikitzen zaiena ordea, bigarren maila batean egongo da. Eskema hau hizkuntzaren kasuan aplikagarria dela uste dut. (...) ...adibidez, hizkuntzak alde aurretik ezarritako eskema baten arabera kokatzen ari garela, esate baterako «high» eta «low» (maskulinitatea eta feminitatearekin gertatzen den antzera). (...) Nire ustez hizkuntz identifikazio sistema batean ari gara murgiltzen uneoro, non identifikazioak behartzen gaituen (...) toki batean edo bestean kokatzera eta dinamika horretan sartuta, ez gara gai, sistema osoa bera kritikatzeko eta apurtzeko. (Hernandez, 2011: 18-19)

Euskal gizartearen hizkuntza-hierarkia jakin bat dago ezarrita eta herritar gehienek, euskaldunak izan ala ez, barneratua dute eskema hierarkiko hori⁵. Horren arabera bi erdarak (frantsesa Iparraldean eta gaztelania Hegoaldean) dira legitimotasun osoa duten bakarrak eta, aldez, euskararen ones-

⁵ Horren adibide polita eskaintzen du Jone Miren Hernándezek berak beste lan batean, non, 12 urteko umeek hizkuntzekiko duten pertzeptzioaren bitartez, euskara –maitatua izan arren– bigarren mailako hizkuntza bezala agertzen den. (Hernández, 2000: 31-35)

pena zenbait (g)unetara mugatua dago; euskara onartua bai, baina ez edozein gizarte egoeratan edota erdararen pare, ez aurretik. Horregatik *Framing Aldarrikatzaileak* zailtasun handiak ditu euskararentzako lekua eskatzean, halakoetan zalantza eta gaitzespen ugariarekin erantzuten baitzaio:

Zenbat eztabaida antzu inon euskara eskakizuna egin denean. Zenbat konplexu eta amore emate euskaldunon aldetik. Europako estatuek ordea argiago daukate auzia. (...) ...Europar Batasuneko 27 estatuetatik 23k nolabaiteko hizkuntza eskakizuna ezartzen diete beren biztanleei, gutxieneko eskubide batzuk lortu ahal izateko. (...) ...denek dute oinarri bera: hizkuntza eskakizuna egitea zilegia du estatuak. (...) Eta gu, gaixo euskaldunak artatu behar dituen medikuak euskara jakin behar ote duen eztabaidatzen, oraindik ere. (Amezaga, 2011: 22)

Horregatik hain zuzen, *bortizkeria simbolikoa* gertatzen ari dela ohartu eta hori iraultzeko ahaleginak egiten direnean, *Framing Uzkuurraren* baitatik *Framing Aldarrikatzailearen* exigentziei intrantsigentzia leporatu eta euskaraz ez dakitenentzako *errespetua*, *jarrera malgua* eta *tolerantzia* eskatzen dira. Hona hemen nazioarteko adibide bat euskararen kasura ekarria, non argi ikusten den *borondate oneko asimilazioa* asumitu ezean *Framing Uzkuurretik* nola erantzun ohi den:

Hace unos meses, el profesor de la Universidad de Lovaina Philippe Van Parijs, al ser preguntado sobre la convivencia lingüística en Bélgica, decía «En la mayoría de los encuentros entre flamencos y valones se habla francés. Este pequeño proceso que nace de la amabilidad tiende a llevar a la agonía de las lenguas más débiles. La amabilidad de la gente, que quiere comunicarse entre sí, lleva al exterminio de las lenguas». Lo sostenido por nuestro profesor, la teoría del maleducado como salvaguarda de la lengua, podríamos decir, ha hecho fortuna por estos lares, donde no es raro escuchar palabras parecidas. Se trataría, en definitiva, de ser un grosero para ser un buen euskaltzale. (Gutiérrez, El País: 2011-06-28)

Lovaina-ko irakasleak esan bezala, hemen ere gaztelaniaz egiten duen euskaldun euskaltzalearen malgutasun hori epelkeriatzat jo daiteke, euskararen kaltetan dela argudiatuz. Baina, jarrera *epel* hori ulergarria izan, bada, gizartearen gehiago zabalak barneratutako *bortizkeria simbolikoa* oinarritzen delako. Azken buruan, euskararen aldeko ahalegina eta militantzia

izen ona galtzen ari dira *Framing Uzku*raren eragin pean, baita hizkuntza horrek babesgune eta gotorleku dituen giro batzuetan ere.

3.3. Denborak utzitako beste ajeak

Bestalde, egungo euskal gizarteak dituen zenbait ezaugarri berri batzuei ere erreparatu behar diegu. Izan ere, *Framing Aldarrikaitzailea* hedatu eta indartu zen garaietatik (XX. mendearen erditik) gaurko gizartera alde handia dago, hainbat arlotan. Horregatik, arestian esandakoez gain, *Framing Aldarrikaitzaileak* baditu beste ezaugarri desegoki, gaurko gizartera ongi egokitu ahal izateko. Soziolinguistikari dagokionez, batez ere hauek dira *Framing Aldarrikaitzailea* sortu zeneko gizartearen aldeak gaurko gizartearekiko:

1. Kultura eta hizkuntza handien nagusitasuna ezbairik gabe onartzen zen eta mundu mailan gaur dagoen aniztasunaren eta eleaniztasunaren aldeko korronterik ez zegoen.
2. Euskal gizartearen baldintza sozio-demografiko eta politikoak oso ezberdinak ziren.
3. Euskal gizartean ezjakintasun soziolinguistikoa handia zegoen.
4. Euskararen aldeotasuna lantzeko marketin aurreko eskema erabili zen.

Ezberdintasuna horietatik hemen bigarrena eta laugarrena baino ez ditugu landuko, beste biak ulerterrazak direlakoan.

Baldintza sozio-demografikoen aldaketa ilustratzeko egokiak dira Hernándezek aipatzen dizkigun kasuak: familia erdalduneko seme-alaba asko euskaldundu izana eta etorkin berrien presentzia (beren kultura eta hizkuntza propioak barne). Bestalde, post-modernotasunaren eraginez, euskara norbanakoen identitate-marka gisa ere zalantzan jarri behar da:

Ezin dugu pentsatu gure identitatea hizkuntzarik gabe eta hizkuntzak –uste dugu– ez du bizirik iraungo identitatearen sostengurik gabe. Nik uste dut egun errealitatean eskema hori, gañdituta dagoela, besteak beste hizkuntza erdigumean ez dagoelako; aldiz hiztuna da zentroa bereganatu duena. (...) Baina ezin dugu ahaztu hiztuna ez dela hizkuntza, hiztuna hizkuntza baino gehiago dela, hiztunak bizitzaren osotasuna biltzen du bere

baitan, eta hiztunaz gain (edo hiztuna izatearekin batera) emakumea edo gizona dela, gaztea edo heldua, langilea, kirolaria, eta abar eta abar.

Hizkuntza eta hiztunaren arteko harremana bat izango da, baina hor ez da identitatea agortzen, are gehiago, askotan identitatea abiatu baino ez da egiten hortik. Honekin batera, kontuan hartu behar dugu identitatea osatzen duten pusketa guztiak elkarrizketan daudela, elkar eragiten dutela. Horregatik gazteak, esate baterako, ezin ditugu aztertu hiztun hutsak izatetik, gazte izatetik ere ulertu behar ditugu. Hori egin ezean gure hausnarketek huts egingo dute. (Hernández, 2011: 17-18)

Gazteen aipu hori egokia izan daiteke hainbat gazte euskaldun-euskaltzalek izan ohi duten jarduna ulertzeko, haien arteko harremanetan erdara barra-barra erabiltzen dutenean. Baliteke egungo gazteen nortasuna –zein beren taldearena– eraiki eta zedarritzerako euskara ez, baizik beste hainbat osagai garrantzitsutzat jotzea. Hori horrela, euskara osagaietako bat baino ez litzateke, beste askoren artean, eta ez legoke hori erabili beharrik nork bere buruaren izaera eraiki edota berresteko.

Laugarren ezberdintasuna, *Framing Aldarrikatzailaren* sorrera marketin aurreko eskeman edo eredian oinarritua izatea da. Marketina sortu aurretik, lehenbiziko ahalegina ekoizpenaren ingurukoa zen: produktu edo zerbitzu bat sortzea. Horren ondoren etorriko zen ekoiztutakoa merkaturatzeko saioa. Marketinarekin, aldiz, merkatuan dauden premiak identifikatzen dira, beste ezer baino lehen, eta, ondoren, bakarrik ekoizten da eskaera hori asebate beharko duen produktu edo zerbitzua. Hona hemen marketinaren egokitasuna azpimarratzen duen aipamen bat:

...iruditzen zait herri mugimenduek goitik behera ezagutu beharko litzaketela marketinaren eskutik datozen ikuspegi eta estrategia operatiboen nondik norakoak. Hori horrela balitz, aukera minimo bat izango lukete ulertzeko nondik datozkien erasoak, non-nola zulatu daitezkeen eta non-nola eraiki daitezkeen gure kausarako estrategia emankorrak. (...) Marketina oso azkarra izan da hainbat eta hainbat ezagutza-esparruk eman dutena eskema analitiko eta operatibo simple batera ekartzen, batetik; bestetik, jarrera eta enfoko egokia definitu ditu mota guztietako antolakundeentzako: kanpotik barrurako jarrera behar dute antolakunde guztiek eraginkor izan nahi badute. (...) ...badakit praktikan hor dagoela gure akatsik handienetakoak: jendearekin ahaztu egin gara. (Kamio, 2011)

Hiru dira, nagusiki, marketinaren metodologiaren pausoak, modu errazenean azalduta: merkatuak eskatzen duena *zer* den edo *zeren* gabezia dagoen (edukia) zedarritzea. Gure xede-taldeak *nortzuk/zeintzuk* diren edo merkatuan zer sektore edo kolektibo ezberdin dauden bereizi eta finkatzea (merkatuaren segmentazioa). *Nola* helarazi edukiaren berri (komunikazioa) xede-taldetzat aukeratu den kolektiboari.

Euskararen egoera soziolinguistikora itzuliz, gogora dezagun *Framing Aldarrikatzailea* (edukia) abertzaletasunaren eskutik sortu zela, gizarteak *zer-nolako* premiak zituen ezagutzeke (merkatu-analisirik egin gabe), mezu hori bere horretan gizarte osora hedatuko zelakoan (merkatu segmentaziorik gabe). Euskararen inguruko planteamendu hori erein zen eta lur mugatu baina emankorra aurkitu zuen –abertzaleen artean, batez ere– eta hortik uzta oparoa jaso da; horren ondorioz, euskarak aurrerapauso garrantzitsuak eman ditu. Baina, ez zen aintzat hartu (merkatuaren analisirik eta segmentaziorik ez zen egin) gizartearen zati handi batek –ez-abertzaleak– euskarari buruz beste *eduki* mota bat nahi/espero zuela eta *Framing Aldarrikatzailea* ez zen sektore horretan errotu. Hori da, hain zuzen ere, *Framing Berriak*, marketin estrategiaren eskutik, asebate beharko lukeen merkatuko xede-talde berria, betiere orain arte ongi erantzun duen gizarte sektorea ahaztu edo baztertu gabe.

3.4. Euskaltzale zintzoa nora ezean

Aurreko ataletan esandako guztiaren eraginez, euskaltzale zintzoa bere jarduna zalantzan jartzera iritsi da hainbat egoeratan, *Framing Uzkkurraren* aurrean euskaltzale hori –betiko planteamenduetan iltzatua eta argumentuz biluzik– egoera deserosoan eta erantzun eraginkorrik gabe gelditu baita. Halakoetan, euskaldun euskaltzaleak zaila du koherentziari eustea, alegia euskara erabiltzen saiatzea edota horren aldeko neurriak defendatzea.

Pasadizo deseroso horiek ugaritu eta denboran irauteak pertsona horren euskaltzaletasuna ahultzea lekarke, koherentziaren izenean. Bestela esanda, Leon Festinger-ek *disonantzia kognitibo* bezala izendatu zuen egoeran ez erortzea bilatuko luke; alegia pentsamoldearen eta jardunaren arteko kon-

traesanetan ez erortzen saiatuko litzateke eta, horretarako, pentsamoldez aldatzea litzateke irteera posibleena, Festingeren arabera. Horren ondorioz, euskaltzalearen egoera ez omen da oso sendoa, Imanol Minerek idazten zuen bezala:

Ez gara gure baitakoak: Euskaraz bizitzea ez dago gure harrotasunaren erdigunean. Autoestima lurretik daukagu: ez dugu gure ahalmenean sinesten eta, ondorioz, ez dugu begirada berariazko bat geureganatu oraindik. (Miner, 2010)

Azken finean, arestian aipatu dugun *bortizkeria simbolikoaren* menpe daude euskararen komunitatea zein euskaltzale asko, eta hori irauli ezean ez da euskara normalterik izango. Hortaz, euskaltzale horrek ere *Framing Berri* baten premia du, zeinak euskararen inguruko argudio eta euskarri sendoak eskainiko dizkion. Era berean, *Framing Berriak* lagundu beharko dio gizarteko hizkuntza-hierarkiaren menpe dagoela jabetzen, ondoren, buru-mendekotasun horretatik aska dadin. Euskaltzale zintzoak horrela baino ez du posible izango tinko aurre egitea *Framing Uzkurriari*.

4. *Framing Uzkurriaren* oztopoak

Arestian esan dugu (2.2 azpiatalean) Arabako lurraldea edo, hobeto, gizartea bereziki emankorra izan daitekeela *Framing Uzkurri*eko hazia lora dadin, baieztapen hori zenbait datutan oinarrituz. Baldintza horietan euskarak normalkuntzaren bidetik aurrera egitea oso zaila izango denez, komenigarria izango zaigu baldintza horiek nolakoak diren hobeto ezagutzea.

4.1. *Framing Uzkurriari* aurre egiteko estrategia

Euskararen aurkako estrategiak lehenik geldiarazi eta ondoren irauli ahal izateko, aurretik *Framing Uzkurri*eko sentsibilitate ezberdinak eta ezaugarriak ongi ulertu behar dira. Izan ere, euskara salbatuko bada, euskal gizartearen gehiengo zabal baten babesari esker izango da, ez soilik euskaldun euskaltzaleen eskutik. Euskaldunak eta euskaltzaleak ez diren beste horiek ere –erdaldunak eta euskararekin axolagabekoak direnak, hain zuzen–

zehatz-mehatz ezagututa baino ez da posible izango hizkuntza-motibaziorik beraiengan piztea eta, horrela, euskararen defentsara bildu daitezten lortzea:

Guk geuk euskaldimen (euskal hiztumen) gizartea lortu nahi baldin badugu (...) gizarte sektore guztiei euskara egiteko aukera eman behar diegu, edozein izan daitekeelarik ere haien motibazioa. Baina guk, euskal gizartea eraikitzea nahi dugun heinean, detektatu behar ditugu motibazio haiek, erantzun oso diferenteak eta egokiak eman behar ditugu, eta kasu askotan motibazioa sortu ere bai. (Elser, 2011: 3)

Ezagutu behar ditugu, ongi ezagutu ere, gizarte sektore edo sentsibilitate bakoitzak dituen euskararen inguruko plantamenduak, ondoren euskararen aldeko baldintza berriak bultzatu ahal izateko; azken buruan eta marketinaren terminologian, eginkizunak hauek dira: *merkatu azterketa* egitea xedetatalde ezberdinak zedarrizteko (*merkatuaren segmentazioa*) eta horietako bakoitzaren premiak (eskaini behar zaien *edukia*) ezagutzeko. Hori guztia, lau helburu zehatz hauekin:

- a) *Euskararen mamuak* uxatzea: aurreiritziei, esamesei eta uste okerreirei aurre eginez, informazio zuzenaren eskutik.
- b) *Framing Uzkuurraren eragina indargabetzea*: diskurtsoari eta bere motibazioei aurre eginez eta bere ideologia hedatzailea (bortizkeria sinbolikoaren funtsa dena) deslegitimatuz, arrazoibide eta argudio *onargarr*ien bitartez.
- c) Euskararen *aldekotasuna piztu* edota *indartzea*: diskurtso eta motibazio mota berriak eraikiz edo jada existitu litezkeenak sendotuz eta hedatuz, era horretan euskararentzako eremu sozial berriak lortu ahal izateko.
- d) Euskararen komunitatea *bortizkeria sinbolikotik aska dadin* eta euskaltzale zintzoak *auto-estimua berreskura dezaten* lortzea.

Lau maila horien lanketarako beharrezkoak diren hurbilpen eta edukiak *Framing Berritik* eratorri beharko liriateke. Horretarako guztirako, beharrezkoa da hurbilpen sistematikoren bat erabiltzea; adibidez, ikerlan soziolinguistikoek eskaintzen dituen informaziotik abiatzea eta, ondoren, *marketin*eko teknikak erabiltzea.

Euskal gizartearen izaera plurala ongi ezagutzeko eta ulertzeko lehenengo urratsa egin nahirik hainbat informazio-iturri erabiliko dugu hurrengo lerroetan; batez ere, *Framing Uzkkurraren* edukiez informazio interesgarria eskaintzen diguten ikerlanak eta beste lurralde batzuetan egindako zenbait esperientzia.

4.2. *Framing Uzkkurraren* elikagaiak

Zorionez, euskal gizartearen ezaugarri soziolinguistikoak berri ematen ditugun hainbat lan burutu dira honezkero. Horiei esker, euskal gizartearen –batez ere, EA Eren– euskararekiko motibazioak zein jarrerak ezagunak zaizkigu, neurri handi batean. Lan horietako batzuen informazioa eta emaitzak baliatuko ditugu *Frame Uzkkurra* hobeto ezagutzeko eta, *Framing Berri* bat osatzea ipar hartuta, erabilgarriak izan daitezkeen ideiak biltzeko. Hala ere, lan batzuen ideiak ez ezik, kasuan kasu gure ekarpen propioa ere txertatuko dugu, ikerlanek eskaintako edukiak osatze aldera. Beraz, *Framing Uzkkurra* ren osagaiak edo *priming*-ak zedarritzen ahaleginduko gara hurrengo lerroetan. Zer da, baina, *priming* delako hori?

Priminga agenda eta iritzi publikoen osagaietako bat da. Izan ere, albisteak zabaltzean komunikabideek zenbait erreferente gako ezartzen dizkiote audientziari eta horrek, gertaerak edota eragileak baloratzerakoan eta iritzi bat osatzerakoan, erreferente horiek (*primingak*) makulu gisa erabiliko ditu; horietan oinarrituko ditu audientziak gai jakin baten gaineko dituen usteak eta iritziak. Izan ere, *priming* efektuaren atzean dagoen premisa hau da: pertsona, egitate edo gertaera jakin batez jendeak garatzen dituen balorazioak eta iritziak ez dira eraikitzen informazio osoaren gainean, baizik eta eskura duen informazio ale bakan batzuk baliatuta.

Euskal herritar gehien-gehienek ere *Framing Aldarrikatzailearen* zein *Framing Uzkkurraren* mezuez jabetzerakoan mezu filosofiko eta arrazoibide osoak ez, baizik eta horien ideia gako batzuk baino ez dituzte jasoko eta barneratuko. *Priming* horiek baldintzatzen dute euskara albisteetan zeri lotuta agertzen den, alegia *framing* bakoitzak erabiltzen dituen ohiko lelo edota informazio aleak. Azken buruan, *primingek* ezartzen dute pertsona bati zer datorkion

burura *euskara* entzuten duenean; alegia, zer-nolako irudi, sentsazio, sentimendu, ideia, jarrera eta abar, kontrakoak izan ala aldekoak izan.

Priming efektua ongi ezagutzea eta baliatzea, beraz, garrantzitsua da bi asmo hauetarako: a) euskarak gizartean lortzen duen atxikimendua edo gaitzespena zertan oinarritzen den zehatz-mehatz ezagutzeko; b) ezagutza horretatik abiatuz, euskararen aldeko interbentziorik eraginkorra diseinatu ahal izateko.

Hurrengo tauletan laburbildu dira, beraz, *Framing Uzkurak* baliatu ohi dituen *primingak* edo aurrerantzean baliatu litzakeenak, edukien, esanahien edo izaeraren arabera zortzi mailatan sailkatuta⁶. Sortutako taula horietan txertatu dira, halaber, mezu horien balizko xede-taldeak edo jasotzaileak, hiru multzotan banatuta: edozein herritar, herritar erdaldunak eta, azkenik, herritar euskaldunak. Era horretan, marketinak erabili ohi duen segmentaziorako lehenengo hurbilpena, xume bada ere, egin nahi izan da.

1. taula. Euskararen egoeraren gaineko irudikapenaz

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– <i>Euskara eta gaztelania kontrajartzea</i> . (Siadeco-AED, 2010: 64) – <i>Ereduen arteko haustura honelakoa da: A-B // D, hau da, gaztelaniaren mundua eta euskararen mundua: A/B-koak «españolitos» eta «los castellanos» omen ziren D-koentzat; hauek, berriz, «los vascos» A/B-koentzat</i> . (Jausoro et al., 1998: 59)	x		
– [A/B eredutako gazteek] <i>Euskara, bigarren mailako hizkuntza dela sinestea: hizkuntza erregionala, folklorikoa</i> . (Jausoro et al., 1998: 53, 59) – <i>Euskaldun askok eta erdaldun gehienek erdararen nagusitasuna bameratua izatea eta horren aurrean men egitea</i> . (Suay eta Sanguinés, 2011: 11)	x		

⁶ *Priming* edo ideia gako horietako batzuk sailkapenaren atal batean baino gehiagotan koka litezke, baina hemen bakar batean –ustez egokienean– sartu dira, informazio ale horiek ez errepikatzearren.

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– Euskalki batzuen irudi ahula, prestigio gutxiko sentimenduak. (Siadeco-AED, 2010: 37)			x
– Euskararen erabilera ideologiko-politikoa edota bizi-estilo zehatz bateko taldeekin lotzea. (Siadeco-AED, 2010: 55) – [B ereduko gazteentzat] D eredukoak bi ezaugarritan ezberdintzen dira: «itxiak» eta «politizatuak». (...) D-ko batzuek (halere, irudi istilutsua D-ko guztiei eranstean zaie) euskara «instrumento político» gisa erabiltzen dute. (Jausoro et al., 1998: 59)	x		
– [Indiferentzia diskurtsoko gazteentzat] Funtzio Mitikoa: Gaztelaniak betetzen du bere «zabaltasunaren» inidiagatik (ia ate guztiak irekitzen ditu...): lanaren esparrua dela, komunikazio esparrua, etab. (bere ezaugarri pragmatikoengatik). Euskarak, funtzio mitiko mugatua du (...) bere «berezitasunak» eranstean diola (jatorri ezezagunak eta berezitasun morfologikoak). (Jausoro et al., 1998: 60)	x		
– [Indiferentzia diskurtsoko gazteek] Transmisioko hizkuntzari [hiri giroan] hiru kontzeptuok eranstean dizkiote gizarte interakzioa aurreira eramateko: «edukazioa», «errespetua» eta «komunikazioa». Eta balio hauek hizkuntza komun eta inor baztertzen ez duenari bakarrik errekonoiztzen zaizkio (gaztelaniari). (Jausoro et al., 1998: 61)	x		
– [Indiferentzia diskurtsoko gazteek] Erreferentzia Funtzioa: Gaztelaniak betetzen du: kultura euskaraduna ez zaie bereziki interesatzen, gainera, ezagutu ere ez dute ezagutzen... (rocka euskaraz eta bertsoaritzza dira aipatuak: batzuei gustatzen zaie eta beste batzuei ez). (...) kultura euskaraduna banakako «kontsumo» hautaketari dagokiolako. (Jausoro et al., 1998: 61)	x		
– A ereduko ikasle batzuek «euskara eskolaz kanpo ez dute ia inon ikusten». (Jausoro et al., 1998: 52) – Aquí nunca se ha hablado vasco. (Llosa, 2011: 8) ⁷		x	

⁷ Hona hemen horren adibide bat goi-malako arduradun politiko baten ahotik: *XL Semanal* 1174 (2010-04-25). 12 preguntas indiscretas a Patxi López: «**XL**. Y usted, lehendakari, ¿qué tal lleva las clases de euskera? **P.L.** Lo estoy estudiando, lo estoy estudiando. Yo es que soy de la margen izquierda, una zona donde no se ha hablado euskera nunca. Y el euskera es complicado. Además, hago muchas piras ('pellas') [rie].»

2. taula. Euskal hiztunaz

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– [A eta B ereduetako] ...gazte hauek euskara profil mota batzuekin erlazionatzen dute: «ikastolakoekin», «herrietakoekin» eta «borrokarekin/ erradikalekin». (...) tribu urbano horrekin ez bada nahasterik nahi ezin dela euskararen aldeko jarrera sutsurik adierazi (Jausoro et al., 1998: 59)	x		
– Euskara norberarekin, norberaren bizitzarekin lotua ez izatea. (Siadeco-AED, 2010: 51)			x
– Euskararekiko motibazio afektiboa eta efektiboaren arteko desoreka. (Siadeco-AED, 2010: 63)			x
– Euskararen erabilera maila baxua azaltzeko errazegi jotzen dugu proiektziora, zein hizkuntzatan egiten dudan neure buruarekin galdetu ordez. (Siadeco-AED, 2010: 64)			x

3. taula. Euskara eta nortasunaz

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– [Indiferentzia diskurtso gaztentzat] [Indiferentzia diskurtsoko gazteentzat]...»vasco» izatea ez dago euskarari lotuta; nortasunaren harreman horretan euskara «beste batzuek» (abertzale erradikalek) sartzen dute desoreka gatazkatsua sortuz. (...) Euskara ez da nortasun komuneko eragile funtsezkoa, «gu» bat erakitzen laguntzen duena, «bereizketa» baizik, hots, batzuk dakitena eta beste batzuk ez. (Jausoro et al., 1998: 55, 56)	x		
– [Gazte euskaltzaleentzat] ...euskara gatazkatsua da denek ez dakitelako eta berarekiko jarrera ezberdinak daudelako (kontrakoa ere bai); orduan, [Euskal Herrian] euskara identifikazio elementua da gizarte multzo batena [ez guztiena]. (Jausoro et al., 1998: 66)			

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– [Gazte euskaltzaleek] <i>Euskara «sentimenduen», afektibitatearen munduan kokatzen dute (...) Euskal nortasuna, «gu» berezi bat, ez dago «hizkuntza komunitatean» (hizkuntza bera erabiltzen duten subjektuak) bereziki oinarrituta, «atxikimendu komunitatean» (sentimendu berezi bat erkidetzen duten [euskaldun zein erdal-dun] subjektuak) baizik. (Jausoro et al., 1998: 66)</i>		x	

4. taula. Euskara ikasteaz eta jakiteaz

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– <i>Euskara zaila da eta heldutan ikastea ezinezkoa. (Amorrortu eta Ortega, 2011: 6)</i> ⁸		x	
– <i>Elebitasuna ez da posible. (Amorrortu eta Ortega, 2011: 8)</i>	x		
– [Eskolan] <i>ama-hizkuntzan ikasi behar da arrakasta akademikoa izateko. (Amorrortu eta Ortega, 2011: 9)</i>		x	
– [A eta B eruedetako gazteentzat] <i>Euskaraz zertxobait baino ez jakitea (zerbait hitz egin/ulertu) ez da arduratzeko motiboa; ezta lortutako maila mugatua aurrerago galtzea ere. (Jausoro et al., 1998: 56, 58) [B ereduok] ...euskara erdi maila batean eta hitz egiteko arazoekin [bada ere], gaitasun desoreka honek ez ditu bereziki arduratzen.... (Jausoro et al., 1998: 58)</i> – <i>Euskararen ikasketa prozesua, prozesu jarraitua den kontzientziarik ez dago; ezta euskarazko hizkuntza erregistro guztiak (euskalkia, hitanoa...) barneratu beharraren inguruko kontzientziarik ere. (Siadeco-AED, 2010: 63)</i>	x		

⁸ Ikus aurreko oin-oharreko aipua.

FRAMING UZKURRA ELIKATZEKO ERABILI OHI DIREN HIZKUNTZAREN INGURUKO PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
<ul style="list-style-type: none"> – Euskara etengabe hobetu eta erabiltzeak exijitzen duen autodizi- plina eta autosatisfakzioaren arteko oreka falta. (Siadeco-AED, 2010: 63) – [A ereduko gazte] Euskaradunen artean ere badaude kexa ba- tzuk (...) euskara batua ikasi behar dutenez, idatzi mailan berezi- ki esfortzua egin behar dute eta (...) esfortzu horren saria ez dute ikusten. (Jausoro et al., 1998: 57) 	x		
<ul style="list-style-type: none"> – Euskara hobetzeko egin behar den ahaleginaz ez dira jabetu eus- kara «esfortzurik gabe» ikasi duten elebidunek. (Siadeco-AED, 2010: 75-76) – [Gazte] euskaradun ez osoek oztopo berezia dute euskaradun osoeekin (...), ez dutelako euskarazko interakzioa bultzatzen be- raientzat aspergarria delako. (Jausoro et al., 1998: 70) 			x
<ul style="list-style-type: none"> – Euskara ikasteko modu bakarra sistema «arautu» baten bidez dela pentsatzea (euskaltegira egunero joan beharra). (Amorrortu eta Ortega, 2011: 13) – Eguneroko bizimoduarengandik erabat aldentuta dauden, eta ba- tere erakargarriak eta praktikoak ez diren ikasketa-prozesu kultu- ralak antzematen dira. (Siadeco-AED, 2010: 63) 	x		

5. taula. Euskaraz egiteaz

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
<ul style="list-style-type: none"> – Ondo hitz egin behar da (batzuek ondo hitz egiten dute, baina gehienek txarto: euskaldun berriek, bantu, euskara berria, eskolako; euskaldun zaharrek, etxekoa, landu gabekoa; zaharrek, etxe-etxekoa, alfabetatu- gabea; gazteek, euskano) (Amorrortu eta Ortega, 2011: 8) – Euskaraz hitz egiterakoan akatsak egiteko beldurra eta lotsa sen- timenduak. (Siadeco-AED, 2010: 42) – [B eredukoek] ez dute euren burua ziur sentitzen (...) euskaraz hitz egin behar dutenean eta (...) azkenean beti gaztelaniaz egiten dute. (Jausoro et al., 1998: 57, 70) 			x

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
<p>– Heziketa txarrekoa da parekoak ez badaki euskaraz egitea. (Amorrortu eta Ortega, 2011: 10)</p> <p>– Solaskide gehienak euskaldunak diren egoera komunikatiboetan, euskaraz ez dakiten pertsonak egoteak, izugarri murrizten du euskararen erabilera, eta gaztelaniaz egitea «kortesia» edo «adeitasun» seinale bihurtzen da. (Siadeco-AED, 2010: 65)</p> <p>– [Gazte] Erdaldunek ez dute onartzen euskaraz egitea beraiek tartean egonda, euskara denontzako komunikazio hizkuntza izatea onartzen ez dutelako. (Jausoro et al., 1998: 55)</p> <p>– [A eta B eredueta] Gazte hauen eguneroko kale giroa gaztelaniaz da (...) dendak eta zerbitzuak batez ere. Esparru horietan ez dute onartzen bestearen erantzuna euskaraz (...) ...»probokazio» gisakoa zaie... (Jausoro et al., 1998: 59)</p> <p>– [Indiferentzia diskurtsoko gazteek] kexa bat agertzen dute euskaradunetikiko, hauek euskara «bereizketa» gisa erabiltzen dutela: erdaradunen aurrean daudenean euskaraz egiten dute eta gero bakarrik daudenean gaztelaniaz. (Jausoro et al., 1998: 62)</p>	x		
<p>– [Indiferentzia diskurtsoko gazte erdaldunek] «euskaradunetikiko errespetuaren» kontzeptua ez dute ez ulertzen ezta onartzen ere: euskaradunak elebidunak direnez, bi hizkuntzatan hitz egiteko aukera dute: interakzio mailan euskaradunak -elebidunak- amore eman behar du erdaradunaren -elebakarraren- aurrean, eta horretan kokatzen dute «hizkuntz errespetua». (Jausoro et al., 1998: 62)</p> <p>– Guztiei euskaraz egiten die beti, berdin zaio besteek nola erantzuten dioten; talibana da! (Gazte euskaldun euskaltzale bati 2010ean entzundakoa).</p>	x		
<p>– Gaztelania denok dakigu eta hori izan behar du denontzako eta komunikazio publikorako hizkuntza; euskara borondatezkoa, esparru pribatukoa eta ez gizarte osoarena. (Jausoro et al., 1998: 53, 54)</p> <p>– Hizkuntza bakarra hobe. (Amorrortu eta Ortega, 2011: 9)</p>	x		
<p>– Koadrilan euskaradunak eta erdaradunak elkartzen direnez hizkuntza komuna aukeratzen da hitz egiteko (gaztelania) (...) adiskidetasuna beste edozein balore baino garrantzitsuagoa da. (Jausoro et al., 1998: 60)</p>	x		

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
– [D ereduko gazteen] <i>Ezezagumekin, beti lehenengo hitza gaztelaniaz izango da. Joera honek argi adierazten du euskararen gizarte legitimitate falta; «besteari» ez baldin bazaio euskaradun irudia sumatzen...</i> (Jausoro et al., 1998: 69-70)			x
– [Gazteen artean] <i>Indiferentzia diskurtsoa «ezagupenaren» diskurtsoa da; honek esan nahi du euskararen oinarritzko irudia ezagupenean kokatzen dela (eta ez euskaraz bizitzean), bigarren hizkuntza ofizial gisa.</i> (Jausoro et al., 1998: 65) – <i>Erabilerak duen garrantziaren inguruko kontzientzia praktikoa falta da. Ez dago euskara erabiltzeko beharraz kontzientzia-haritzea eragiten duen «presio sozial naturalik».</i> (Siadeco-AED, 2010: 63)			x

6. taula. Euskararen premiaz eta erabilgarritasunaz

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
– [A eredukoentzat] <i>Euskaraz ikasteak ez du abantaila handirik eta oztopoa izan daiteke unibertsitate edo lanean behar den gaztelaniazko gaitasuna lortzeko.</i> (Jausoro et al., 1998: 57)		x	
– [Kontrako diskurtsoko gazteentzat] <i>Euskarari ez diote zentzurik, interesik edo balio pragmatikorik ikusten: lanpostu ospetsuetarako euskarak ez du baliorik eta, zerbait balio baldin badu ere, EAEra mugatzen da eta lan publikora; kanpoan ez du ezertarako balio.</i> (Jausoro et al., 1998: 52) – <i>Maila profesionalean euskarak beste hizkuntza batzuk baino garrantzi operatibo eskasagoa du.</i> (Siadeco-AED, 2010: 52) – [A ereduko] <i>Lanbide heziketako gazteek ez diote ezta abantailarik ikusten euskaraz ikasteari, euren ikuspegi bakarra pragmatikoa denez. (...) [laneko testuinguruan] gaztelania da nagusi.</i> (Jausoro et al., 1998: 57)	x		

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– [D ereduko gazteentzat euskaraz ikastearen] ... <i>abantaila, bereziki, lana bilatzeko aukera zabalagoak aipatzen dira; halere, ñabarburak daude abantaila horren inguruan: lanaren munduan euskararen tokia mugatua delako (lan publikoetarako bereziki) (...): oso enpresa gutxi dira euskara eskatzen dutenak.</i> (Jausoro et al., 1998: 69)	x	x	
– [Kontrako diskurtsoko gazteentzat] <i>Euskarak hedatzen duen kultura dimentsiora ez dira heltzen (ideologikoki, ez dute nahi) (...)</i> Azpi-kultura batena [da dimentsio hori]: <i>gizarte garaikidean ematen diren azpitaldeen artean beste azpi multzo bat... banakako eta borondatezko aukera (euskara <kultura produktua>) da nahi duenak <kontsumitzeko> (jaialdiak, erakusketak, etab.).</i> (Jausoro et al., 1998: 54) – [Indiferentzia diskurtsoko gazteentzat] ... <i>euskal kultura (cultura vasca) bi hizkuntzez osatzen da eta gaztelania jakinda ezagutzen duzu kultura hori.</i> (Jausoro et al., 1998: 55)		x	

7. taula. Euskararen aldeko neurriez

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal- dunak	Euskal- dunak
– [Kontrako diskurtsoko gazteek] <i>Erakundeen euskararen aldeko ekimenak gaitzesten dira euskararen koofizialtasuna eta elebitasuna onartzen ez direlako.</i> (Jausoro et al., 1998: 53) – [Indiferentzia diskurtsoko gazteengan] <i>Euskararekiko ikuspegia estatikoa da, hots, (...) egoera finkatua da eta horrela onartzen dute, ez dute aldatetaren beharrik ikusten edo aldarrikatzen.</i> (Jausoro et al., 1998: 55) – [Indiferentzia diskurtsoko gazteentzat] ... <i>euskarak eskolaz gain baditu beste gizarte esparru batzuk bereganatuta, orduan, ez dago beste ezer egin beharrik; horregatik, ez datoz bat euskara «gaizki» dagoela esaten dutenekin balorapen horren azpian motibazio politikoak daudelakoan.</i> (Jausoro et al., 1998: 64)	x	x	

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
<p>– [Indiferentzia diskurtsoko gazte batzuek] ... erabilera falta aipatzen denean, hori banakakoa, borondatezko aukeratzat hartzen dutenez ez dute onartzen ezer egin daitekeenik, bestela, inposizioa izango litzateke eta. (Jausoro et al., 1998: 64) Euskara inposatzen ari da (Amorrortu et al., 2009: 90, 193, 195, 263-264)</p> <p>– A ereduko gazte batzuek derrigorrezko ikasgai bezala ikusten dute euskara, bestelako ezaugarririk gabe. (Jausoro et al., 1998: 52)</p> <p>– Euskara ikastera derrigortzen, behartzen ari dira (Amorrortu et al., 2009: 72, 195)</p>		x	
<p>– [Onartezina] da jendaurrean lan egiten duten funtzionarioek euskaraz hitz egin dezaten eskatzea. (Amorrortu, Ortega, Idiazabal eta Barreña, 2009: 302)</p> <p>– ...erakunde pribatu batek lanpostuetarako euskara eskakizunak zehazteak, (...) ikuspegi profesional batetik, ez dauka zentzu handirik. (Zaloña, 2011: 72)</p> <p>– Ulergaitza egiten da lan postu publikoetarako euskararen gaitasunari ematen zaion lehenetsuna profesional erdaldun egokien kaltetan. (Zaloña, 2011: 73)</p> <p>– Lan eremuan euskara lehenestea edota prestigioa ematea baztertzailerik da eta erdaradun elebakarren eskubideak urratzen ditu. (Zaloña, 2011: 82)</p>	x		
<p>– El que quiere forzar la maquinaria... causa rechazo... (Zaloña, 2011: 72)</p> <p>– Euskara azkarregi berreskuratu nahi izan da. (Amorrortu et al., 2009: 302)</p>	x		
<p>– Ez litzateke euskararen erabilera Euskadiko biztanleria guztiarengana zabaltzen ahalegindu behar. (Amorrortu et al., 2009: 302)</p> <p>– Euskara erabili «beharrarekin» zerikusia duten estrategietan oinarritzea kalterako da. (Siadeco-AED, 2010: 54)</p>	x		
<p>– ... la promoción del euskera. (...) ... fomentar y mantener nuestra cultura. Es un tema sobre todo cultural. (Zaloña, 2011: 73)</p> <p>– Euskararen sustapena ez da gizarte dinamikarekin eta eguneroko bizimoduarekin lotzen; euskararen sustapena, euskararekin bakarrik lotzen da: «euskaraz gehiegi hitz egiten da euskarari buruz, eta ezer gutxi bizitzari buruz». (Siadeco-AED, 2010: 66)</p>	x		

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
<ul style="list-style-type: none"> – Euskara planak euskara gaztelaniari gailentzea bilatzen du enpresaren hizkuntza amiztasuna aintzat hartu gabe. (Zaloña, 2011: 59) – Euskararen normalizazioaren azken helburua euskara gaztelaniari gailendu eta inposatzea da. (Zaloña, 2011: 82) 	x		

8. taula. Euskararen etorkizunaz

PERTZEPZIO, USTE, AURREIRITZI, EGOERA EDOTA GABEZIA OZTOPATZAILEAK	Xede-taldeak		
	Edonor	Erdal-dunak	Euskal-dunak
<ul style="list-style-type: none"> – Oso etorkizun ona aurreikusten diote euskarari zalantzarik gabe erakunde publikoek derrigortasuna ezartzen dutelako. (Jausoro et al., 1998: 53) – Euskarak arrosa koloreko etorkizuna dauka (egungo dinamika eta neurriak kontuan hartuta, egoera gutxitua berez konponduko da). (Amorrortu eta Ortega, 2011: 7) 	x		
<ul style="list-style-type: none"> – Euskararen galera ekidinezinaren diskurtso katastrofista: euskarak ez du konponbiderik. (iritzi hau ez da inon jaso, baina ezagutzen ditugu hori pentsatu eta konfiantzako giroan aitortzen duten pertsonak) 	x		
<ul style="list-style-type: none"> – Euskara poliki-poliki eta bortxatu gabe normalizatuko da, irakas-kuntzari esker. (Zaloña, 2011: 82) – Euskara, nahi bada, hiztunek borondatea badute, berez garatu eta normalizatuko da. (Zaloña, 2011: 82) 	x		

Aurreko taulen edukiak *Framing Uzku*raren ale edo *priming* ohikoena dira, alegia diskurtso horrek izan duen hedapenaren gakoak. Era berean, euskaldun euskaltzaleen artean oso hedatuta dauden beste batzuk ere jaso dira. Batzuek eta besteak ugariak dira eta ez nolana hikoak, batzuetan euskararen izaera eta geroa kolokan jartzen baitituzte. Hala ere, ez da lan honen helburua horien analisisan murgiltzea, baina eskainitako materialek horretarako atea irekitzen dituzte.

Tauletako eduki horien atzean dagoen *Framing Uzkuurrari* modu egokian aurre egin eta bere eragina neutralizatzeko balio beharko du; ez ordea *Framing Berria* osatzeko, horren lanketak erabat autonomia izan beharko baitu indarrean dauden *framing* biekiko. Goazen, bada, hurrengo lerroetan *Framing Berrirako* proposamena azaltzera.

4.3. Araba jomugan

Esana dugu, batetik, euskararen defentsaren eta bultzadaren abiapuntu nagusia den *Framing Aldarrikatzailea* ez dela egokiena Arabako giro sozio-politiko zabal batentzat; bestetik, euskalgintzak marketinaren estrategia jarraitzeari jaramonik egin ez diola. Hortik abiatuz, ezinezkoa da ongi ezagutzea arabar askok zer planteamendu mota duten euskararekiko, zertan oinarritzen dituzten *Framing Uzkuurrerantz* jotzeko dituzten arrazoiak. Are urrutiago gelditzen da oraindik jakitea euskararekiko dituzten hautematea eta irudikapena aldatu ahal izateko zerbait egiterik ote dagoen. Gauzak horrela, orain arte ez da landu planteamendu egoki bat euskararen inguruan arabar horien sentsibilitatearengana hurbiltzeko.

Mugak muga, hala ere, azken hogeita hamar edo berrogei urteotan aldaketa soziolinguistiko handia gertatu da lurralde horretan, hiriburua barne, eta, duela gutxi idazten nuen bezala, horren lekuko eta bidaide izan naiz:

Nací en Vitoria a mediados del s. XX eta orain Vitoria-Gasteizen bizi naiz. Bistan da, denbora tarte horretan aldaketak gertatu direla, nigan zein nire jaioterrian. Izan ere, hiria bezalakoa nintzen garai haietan, erdaldun petoa eta gaur egun, aldiz, biok elebidunak. Elebitasunerako bide bera jorratu dugu, 2006ko gazte gasteiztarren datuek argi uzten duten bezala [18-25 urte bitarteko gazte gasteiztarren %55 euskaldunak dira, %28 ia-euskaldunak eta %17 erdaldunak].

Egia da gasteiztar euskaldun horien artean motak eta motak daudela: euskaraz gaitasun osoa dutenak zein hizkuntza hori kamuts dutenak; euskara sarri erabiltzen dutenak zein erdarazko harremametan erabat murgildurik daudenak. Egia da, halaber, multzo koskortu bat –ia euskaldun delakoa– erdibidean gelditu dela euskalduntzeko ahalegimetan. Hala eta

guztiz ere, Vitoria erdal eta ilun hartatik bokazio elebiduna duen egungo Vitoria-Gasteizera alde ederra dago. (GEU elkarte, 2012)

Aldaketa hori, batez ere *Framing Aldarrikatzailearen* eskutik gertatu da. Hortaz, gizarte arabarraren sektore zabal batentzat hizkuntza hautemateko eta ulertzeko modu hori ez zaio urruti gelditzen; aitzitik, berarekin bat egingen du.

Aldaketak aldaketa, hala ere, euskarak bide luzea du aurretik lurralde horretako gizartearen leku nabarmena lor dezan, mendekotasun egoeratik aska dadin. Lan horren tamainaz ez dute zalantzarako tarterik uzten, oraindik orain kaleratu diren datuek:

...euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenak, hau da, euskararen erabilera trinkoa egiten dutenak %39 dira Gipuzkoan, %12,8 Bizkaian eta %4,3 Araban. Horietaz gain, euskara erabiltzen dutenak, baina erdara baino gutxiago, %11,3 dira Gipuzkoan, %7,7 Bizkaian eta %8,3 Araban. (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, 2012: 16)

Hau da, euskararen erabilera ez da %13ra iristen, datu horietan erabilera solteak edo bakanak ere pilatuak izan diren arren. Hizkuntza baten bitzita, azken buruan, erabileran gauzatzen denez, euskarak Araban bizi duen berpizkundera behin-behinekoagoa izan daiteke pospolo baten sugarrak urakan betean daukan irauteko itzaropena baino. Berpizkundera etena izateko arriskua begi bistakoa da, baldin eta Araban egun indarrean dauden baldintza soziolinguistikoak atzean utzi eta egokiagoak diren beste batzuetara jauzirik egiten ez bada.

Esan dugunez, Araban eraldatu beharreko egoera soziolinguistikoaren alderdietako bat «*iritzi publikoak duen euskararen hautematea eta irudikapena*» da. Izan ere, lehentxeago (4.2 azpiatalean) osatu diren 8 tauletako eduki guztiak edo ia guztiak aurki litezke Arabako sektore erdaldun petoen, ia-elebidunen edota euskaldunen artean banatuta. Euskarak diskurtso mailan topatzen dituen zailtasun horiek guztiak ez dira, ordea, modu berdintsuan banatzen arabar guztiengan, baizik eta gizarte sektore bakoitzak dituen berriazko ideologia, sentimendu, bizipen eta abarren arabera.

Taula horietan jasotako uste, iritzi eta jarrerak aldatu ahal izateko, oinarrian dituzten hautemate eta irudikapenetan alde aurretik eragin beharko

da; bereziki Arabako gizartearen muinetaraino sartuta dagoen *bortizkeria simbolikoan*, zeinak hizkuntza-zilegitasun osoa eta bakarra gaztelaniari onarzen dion; adibidez, lelo hau (1. taulan jasota) oso zabaldua dago, batez ere adinekoen artean: *Aquí nunca se ha hablado vasco*. Izan ere, iragan hurbileko egoera demolinguistikoaren inertziak euskararen presentzia publikoari (ia) ate guztiak ixten dizkio eta mendekotasun horretan euskaldunak ere –gehienetan, konturatu gabe– erabat harrapatuta daude: *Euskaldun askok eta erdaldun gehienek erdararen nagusitasuna barneratua izatea eta horren aurrean men egitea* (1. taulan).

Horregatik guztiagatik, *Framing Berri* baten premia handia da, hori baita ezinbesteko baldintza Arabako gizarte sektore gehienek, lehendabizi, euskararen normalkuntza onartu eta, ondoren, bultza dezaten.

5. Hizkuntzak ulertzeko paradigma berri baten bila

5.1. Paradigma zaharrak gainditu beharra

Esana dugu euskarak beste funts diskurtsibo baten premia duela, zeinak *Framing Aldarrikatzailea* eta *Framing Uzkurra*, bi-biak, gaindituko dituen. Ikuspegi berri horrek ez du zertan gaitzetsi euskararen inguruan osatu eta erabili diren ikuspegien osagai guztiak, ez *Framing Aldarrikatzailearenak*, ezta *Framing Uzkurarenak* ere. Hala eta guztiz ere, oso garrantzitsua da *Framing Berriak* berariazko oinarria osatu eta balia dezan eta, era horretan, aurreko bi ikuspegiekiko autonomia osoa lor dezan. Pixka bat aurrerago argituko dugu hori guztia.

Arestian esan bezala, Euskal Herrian bertako hizkuntzen arteko harremanak antolatu eta gidatu ohi dituen *hizkuntza-nazionalismoaren ideologia* da, Moreno Cabrera (2008) hizkuntzalariaren kontzeptua gure eginez. Hor-tik sortuak dira elkarren kontra diharduten *framing* biak: hizkuntza-inperialismoaren *Framing Uzkurra* eta horren aurkako erresistentzia gisa sortu den periferiako nazionalismoaren *Framing Aldarrikatzailea*. Hortaz, eskema gisa, bata eta bestea txanpon beraren bi aldeak dira: *Framing Aldarrikatzailea* *Framing Uzkuraren* ifrentzua edo binperra baino ez da; alegia, *espainiar na-*

zioa/estatua/hizkuntza hirukoteari aurre egiten dion *euskal nazioa/estatua/hizkuntza* hirukotea.

Baina, gogoeta honen proposamena ez datza egun ditugun hizkuntza-harreman hierarkikoak iraultzean, egungo hizkuntza nagusiak eta menderatuak dituzten kokapenak bihar-etzi elkarrekin truka ditzaten, mendekotasun-harreman berri bat ezartzeko asmoz. Harreman hierarkikoak irauli ordeztu, asmoa litzateke harreman mota hori gainditzea. Hori bera da Sánchez Carrión «Txepetx»-ek ezin argiago aipatzen duen abiapuntua, Erizek gogorarazten digun bezala (Erize, 2012)⁹:

...lo que esta Teoría propone no es mayorizar la lengua minoritaria, minorizando a la mayoritaria, términos a los que la perspectiva estatalista –de uno y otro signo– intenta llevar reiteradamente el problema. (Sánchez Carrión, 1999: 282)

Pero esa articulación [de la comunidad lingüística minorizada], para que sea posible, debe ser cualitativamente superior al modelo al que se aspira a sustituir, porque difícilmente atraerá a su seno las adhesiones que necesita si provoca miedos y celos (capitalizables por el estado) a exclusiones y discriminaciones más virulentas ... (Sánchez Carrión, 1999: 77.).

Gure gizartean nagusitzen ari diren mundu globalizatuko parametro berrien poderioz, *Framing Aldarrikatzailearen* eta *Framing Uzkuurraren* planteamenduak malgutzen joan dira poliki-poliki bertako hizkuntzen izaera eta erabilera ulertu eta interpretatzerakoan, arerioaren ikuspuntua, neurri batean eta itxuraz behintzat, onartu arte. Baina sakonean, bi *framing* horiek tinko darraite, oraindik ere, elkarren kontra egiten.¹⁰ Horren ondorioz, ezinezkoa gertatzen zaie bi diskurtso horiei beste planteamendu irekiago eta adosgarri

⁹ Xabier Erizeren testuko orri zehatzik ez da aipatuko idazlan hori oraindik argitara bidean da goelako.

¹⁰ Eusko Legebiltzarrak 2011n abian jarri duen Kontsumitzaileen Legea aldatzeko ekimenak erabat berresten du euskara antzemateko eta ulertzeko bi moduen arteko talka indarrean diraula. Gogoratu behar da Legebiltzarraren aldaketa horren ondorioz euskaldunok ez dugula euskaraz artatuak izan beharko saltoki handietan (Eusko Legebiltzarra, 2011ko urriaren 5eko *Osoko Bilkuraren Erabakiak*).

batera jauzi egitea. Hortaz, aurreko ikuspegi gatazkatsu horrekin erabat apurtuko duen beste paradigma bat behar denez, horren lanketari ekiteko kome-nigarria da mundu mailako soziolinguistikan egiten ari den bideari errepara-tzea. Ahalegin horietaz gogoeta argigarria utzi digu Xabier Erizek:

Hizkuntza ekologia da oraingo soziolinguistikan hizkuntzen arteko ha-rremanez erabiltzen ari den kontzeptu nagusietako bat (Ricento, 2000; Hult 2010). Indargune garbiak ditu, baina ahulguneak ere bai. (Erize, 2012)

Hizkuntzen ekologiaren mugak zorrotz aztertu eta gero, proposamen bi-koitza egitera iritsi da egile hori:

- *Hizkuntzen ekologiaren kontzeptua koherentzia etikoan sakonduz berrindartzea. (...) (Horretarako) Irtenbiderik egokiena, nire ustez, Txepetxen Berdintasunaren Diskurtsoa da. (Sanchez Carrion, 1987, 394. or.). Hizkuntza gutxitu batek, bere normalizazio proze-suan arrakasta lortu ahal izateko, hizkuntza nagusiak ez duen funtzio kualitatibo berri bat eskuratu behar du (Sanchez Carrion, 1999, 280-281. or.). Funtzio kualitatibo berri hori Berdintasunaren Dis-kurtsoa bereganatu eta bere izenean jardutea da... (...) Helburua, beraz, bikoitza da: (a) hizkuntza gutxituaren komunitatea trinko-tzea, eta (b) eragina lortzea gizarte orokorrean, hizkuntza nagusia-ren hiztunak areriotzat jo gabe. (Erize, 2012)*
- *Hizkuntza ekologiaren ordeztasuna (ing. sustainability) kontzeptu zabalagoa ikertu eta erabili. (...) Iraunkortasuna, ekologia ez bezala, gizarte zientzietan sortutako kontzeptu eta diziplina da eta giza komunitateen iraupen orokorra bermatzea bilatzen du, hiru di-mentsio kontuan hartuta: sozio-kulturala, ekonomikoa eta ekologi-koa; ez bakarrik alde ekologikoa (Nazio Batuen Erakundea, 1987). (Erize, 2012)*

Funtsean ados gaude Erizek atera dituen ondorioekin eta egin dituen proposamenekin, hala ere, zalantza bat dago tartean: *Hizkuntzen Ekologia* kontzeptuak komunikaziorako dituen adierazgarritasuna eta indarra ea mai-la berean aurkitzen ote diren *Berdintasunaren Diskurtso* edota *Hizkuntzen Iraunkortasun* kontzeptuetan. Izan ere, euskararen komunikazio eraginkorra xede dugun lerro hauetan, kontzeptuaren zorrotzasunari eta egokitasun

zientifikoari ez ezik, duen komunikaziorako gaitasunari ere erreparatu behar diogu, ezinbestez.

Ikuspuntu komunikatibotik begiratuta, egungo gizartean bada *filosofia ekolinguistiko* kontzeptuaren alde jokaten duen zerbait: natura zaintzearen aldeko aldarrikapena ezaguna da gizartean eta, hortaz, logika zein *marka* berdinarean pean aurkezten den hizkuntzen ekologiak eginik du bide erdia; hots, ideia horren nondik norakoak ez dira erabat berriak edo arrotzak gizartearentzat, baizik eta ezagunak eta neurri handi batean partekatuak, iritzi mailan behinik behin. Ondoko lerroetan jorratuko ditugu gure asmorako balekoak diren hiru hurbilpen horietatik eratorritako zenbait ideia.

5.2. Framing Berriaren ardatza

Ekologiaren ideia hizkuntzen mundura ekarri zuen lehena Einar I. Haugen (1906-1994) izan zen *The Ecology of Language; Language science and national development* liburuarekin. Hizkuntza orok bere ingurunearekin dituen elkar eraginaren azterketa bezala definitu zuen hizkuntzaren ekologia egile horrek (Haugen 1972: 325). Hizkuntzak izaki biziduntzat jotzea, biologiaren mundutik hartutako metafora da. Ikuspegi horretatik abiatuta, hizkuntzen ekologiak honako bi hurbilpen nagusi lantzen ditu: a) ukipen egoeran dauden hizkuntzen arteko harreman ekologikoa; b) hizkuntza bakoitzak bere ingurune sozialarekin duen harreman ekologikoa (Vork Steffensen, 2007).

Hizkuntzen arteko ukipen egoeraren ikuspuntutik, hizkuntza handien eta txikien arteko harremanak aztertzen dira, eta hizkuntzen arteko orekari zein hizkuntza gutxituen biziraupenari ere erreparatzen zaie. <*Hizkuntza handiek txikiak jaten dituztela eta, hortaz, indartsuek baino ez dutela denboran irauten*> motako ideiak (*hizkuntzen darwinismo* eta planteamendu liberale-nak) gainditzea eta hizkuntzen gaineko interbentzio planifikatua egitea aldarrikatzen da, hizkuntzen arteko harreman horiek zaindu eta arautu beharra azpimarratuz. Horretarako, aniztasunaren balioa oinarri hartuta, etika eta balio berriak bultzatu behar dira:

Biodibertsitatearen aldekoen irizpideekin bat gatoz askotan, kultur eta hizkuntza aniztasunaren alorrean. Biek ondarea babestu beharra dagoela

diote. Eta hori esateko arrazoia ez da etikoa bakarrik: bai aniztasun biologikoaren alde egitea, bai kultur eta hizkuntza aniztasunaren alde egitea ezinbestekoa da gizakiak ongi izateko, bizia babesten duen orekari eusteko eta nahi dugun bizi kalitatea eskuratzeko. Gaur egun badakigu badela erlaziorik biodibertsitatearen eta hizkuntza aniztasunaren artean. (Martí et al., 2005: 17-18)

Balio horiek XX. mendearen bukaeran hasi ziren hedatzen gurean ere, besteak beste Sánchez Carrión «Txepetx», Juan Carlos Etxegoien «Xamar» eta Jon Sarasuaren eskutik:

Lurra ere bakarra da, baina ez da uniformea. Batasun bat duen bio-dibertsitatea da. Arlo simboliko eta linguistikoa gauza bera gertatzen dela ulertzen badugu, ohartuko gara ez dela apustu zoro bat, gizaki bezala bizitzearen baldintza baizik (Sarasua, 1997: 32).

Balio horiek direla-eta, Maria-Jose Azurmendirentzat *Hizkuntzen Ekologiaren* paradigmak, honako arloak errespetatzen ditu: giza eskubideak, berdintasuna komunikazioetan, eleaniztasuna eta kulturak mantentzea, atzerriko hizkuntzak ikasteko sustapena (Azurmendi 2010: 146). Belen Urangaren ustez, hiru dira ekologiaren ikuspegitik kontuan hartu beharreko balio nagusiak: hizkuntza-aniztasuna, hizkuntza-berdintasuna eta hizkuntzen sistema orekatua (interdependentzia) (Uranga, 2011, 19-20). Battittu Coyosentzat, hizkuntza denek, *txikiek* barne, aberastasuna ematen diote gizadi osoari. (Coyos, 2010)

Baina, balio batzuk ez ezik, *Hizkuntzen Ekologiak* badarama bere baitan zenbait arrisku eta alde nahasgarri ere, Erizek ohartarazten duen bezala; horien artetik bi ekarri ditugu hona, gure argumentuaren hariari ongi egokitzen zaizkiolako:

- a) *Biologiaren eta hizkuntzen arteko paralelismoa irristakorra izatea.*
- b) *Bere ekarpenak (aniztasuna, holismoa, interakzioa, berdintasuna) aldez aurretik existitzea eta hizkuntza ekologiaren berezkoak ez izatea. (Erize, 2012)*

- a) Biologiaren eta hizkuntzen arteko paralelismo irristakorraren arriskua honetan datza: a) darwinismoa: alegia, espezie bizidunetan bezala, hizkuntza boteretsuek hizkuntza ahulak ezinbestez akabatzen dituztela

onartzea; b) bizidunek bezala, hizkuntzek ere biziraupen mugatua dutela asumitzea: jaiio, bizi eta hiltzen direla. Bi gertaera horiek ez dute hizkuntzen kasuan derrigorrez gertatu behar, eta *Berdintasunaren Diskurtsoak* edota *Hizkuntzen Iraunkortasunak* ez dute *Hizkuntzen Ekologiak* duen halako interpretazio arriskutsuetan erortzeko arriskurik.

- b) Erizek dioskun bezala, hainbat balio (*aniztasuna, holismoa, interakzioa, berdintasuna*) partekatzen dituzte *Berdintasunaren Diskurtsoak*, *Hizkuntzen Iraunkortasunak* zein *Hizkuntzen Ekologiak*; hortaz, hizkuntza gutxituen defentsari dagokionez, hiru hurbilpen horietan aurki daitezke balio interesgarri bertsuak.

Adibidez, Albert Bastardas-ek *Hizkuntzen Garapen Jasangarritik* funtsezko bost puntuok eratoritzen ditu, ekintzak eta ekimenak hizkuntza-garapen iraunkorraren alde nola zuzendu beharko lirатеkeen argitzeko (Uranga, 2011: 26-27):

1. interlingua handien gehiegizko erabilpenak mugatu eta hizkuntza-berdintasunaren zein elkartasunaren ideologia zabaldu;
2. gehiengo ez diren eta menperatuta dauden talde linguistikoen autoirudi duina berreskuratu;
3. aukera eman talde horiei, beren komunikazio esparrua kontrola dezaten eta modu autonomoan hizkuntza-erabilera publikoak erabaki ditzaten;
4. funtzio komunikatiboak banatu, gaur egun besteen menpe dauden talde linguistikoen kodeei funtzio eskusiboak eta eraginkorrak emanez;
5. gobernuak, enpresak eta, oro har, gizartea ohartarazi hizkuntza-garapen iraunkorra lortzearen garrantziaz, eta erabakiak hartzeko prozesuetan eragin soziolinguistikoko azterlanak erabiltzeko ohitura hartze-
ra gonbidatu.

Beraz, hiru diskurtso horiek elkarrekin dituzten balioen arabera, *Framing Berriak* defendatuko du hizkuntzen ekosistemako osagai guztiak –hizkuntza guztiak– baliotsuak eta zaindu beharrekoak direla. Behin hori onartuz gero, aurrerago argitu beharrekoak hauek lirатеke: funtzioak nola banatu hizkuntzen artean; hizkuntza bakoitzak bizirauteko bete behar dituen gutxieneko

funtzioak ezarri; transmisioa ziurtatzeko mekanismoak diseinatu eta aplikatu eta abar. Hizkuntzen arteko funtzio-banaketa horretan funtsezkoa den beste planteamendu bat subsidiaritatearena litzateke; alegia, hurbileko hizkuntza txikiak bete ditzakeen funtzioak hizkuntza horretarako gorde, hizkuntza handiak funtzio horiek jan ez ditzan. Azken planteamendu honek badu zerikusirik nazioarteko hizkuntza boteretsuei dagokienez ere: lekuan lekuko hizkuntzak bete ditzakeen funtzioetan, kanpoko hizkuntzaren bat ez erabiltzea.

Framing Berriak ez ezik, *Framing Uzkurak* ere aintzat har lezake printzipio hori. Adibidez, katalanaren edota euskararen aldeko aldarrikapenen aurrean gaztelaniaren defentsan ateratzen direnek aukera paregabea dute, subsidiaritate printzipio hori oinarri hartuta, zenbait funtzio bertako hizkuntzentzat gorde daitezela eskatzeko, horietan ingelesa erabili edo bultzatu ordez.¹¹

Bestalde, *Framing Berria* ezin egokiagoa izan daiteke hizkuntza boteretsuen ideologia hedatzailea deslegitimatuzko, eta hizkuntza hedatuen komunitateak ere hizkuntza gutxituen defentsara biltzeko:

Baina ezin gara geratu aipatu gabe, hizkuntza hedatuetakozko hiztunak bereziki sentiberak izan beharko luketela hizkuntza-arloan, jakin baitakigu gaur egun hizkuntza jakin baten irautpenak garai bateko egoeretan baino ahalegin handiagoa eskatzen duela, eta hizkuntzak bizirik irautea nahi bada, aldeko praktikak jarri behar direla abian [Bastardas 2005:43].
(in Uranga 2011: 21)

Kontuan hartu behar da, halaber, gehienbat aniztasunaren defentsan oinarritzen direla nazioarte mailan landu eta garatzen ari diren kulturaren eta hizkuntzaren inguruko irizpideak¹². Horrek balio erantsia ematen dio *Fra-*

¹¹ Hegoaldean ingelesaren mehatxu hori (oraindik) lekuz kanpoko delat pentsa liteke; dena den, gogoan izan behar da Iparraldean eragiten duen Frantziako legedia aldatua izan zela (1994ko abuztuaren 4ko 94-665 Legea), batez ere ingelesaren eraginari aurre egiteko eta frantsesaren erabilera bermatzeko.

¹² Hala nola, *Kultur Aniztasunari buruzko UNESCOren Deklarazio Unibertsala* (2001), *Aniztasuna eta kultura-adierazpideak babesteko eta sustatzeko UNESCOren hitzarmena* (2007), *Europako Kontseiluko Gutxiengo Nazionalen Babeserako Hitzarmen-markoa* (1994), *Eskualdeetako edo Ereku Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna* (1992), *Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsala* (Bartzelona, 1996).

ming Berriaren planteamenduari, euskararen defentsak nazionalisten kontu hutsa izan behar duela sinesten dutenen aurrean.

Bestalde, arestian esan bezala, hizkuntza bere ingurune sozialetik hartuta ere lantzen da; hala nola egoera demografikoa, botereekiko harremanak, hizkuntzaren gaineko irudikapenak eta abar; azken buruan, Giles, Bourhis eta Taylor-ek (1977) garatu zuten hizkuntzaren *bizindar etnolinguistiko* –objektibo zein subjektibo– kontzeptuko osagaiak daude tartean, neurri handi batean.

Ohartarazi behar dugu, hala ere, *Berdintasunaren Diskurtsotik, Hizkuntzen Iraunkortasunetik* eta *Hizkuntzen Ekologiatik* eratorritako ideia horiek modu egokian landu beharko lirakeela komunikazio eraginkorra ahalbidetzeko eta, horrela, baliagarriak izan daitezzen *Framing Berriaren* eraikuntzan. Izan ere, gaur egun nagusi den sentsibilitate motatik hizkuntza-aniztasunaren ideiaraino jauzi egin ahal izateko, lan pedagogiko handia behar da, eta egin-kizun horretan komunikazioak zeresan handia du. Asmo horrekin, *Framing Berrian* jaso beharko lirakeen *priming* batzuk aipatuko ditugu, labur-labur eta adibide xume gisa:

- a) *Askotariko sistema*: Hizkuntza guztiek sistema bakarra osatzen dute, askotarikoa, non hizkuntza bakoitzak bere lekua duen.
- b) *Berdintasuna*: Sistema horretan hizkuntza guztiek balio berdina dute, horien hiztun-komunitateak txikiak izan ala handiak izan, botere-tsuak ala txiroak.
- c) *Ekosistema*: Hizkuntza bere ingurumarian ulertu behar da, alegia ingurune sozialaren kudeaketa soziolinguistiko egoki baten bitartez, horrela eginda, ekosistema horretan gehiegizko desantolaketarik gerta ez dadin.
- d) *Oreka*: Ukipen egoeran dauden hizkuntzen arteko oreka bilatu behar da, subsidiaritate printzipioa erabiliz eta hizkuntza gutxitukoei ezinbestekoak zaizkien oinarrizko funtzioak gordez.
- e) *Aberastasun unibertsala*: Hizkuntza denek, *txiki*ek barne, aberastasuna ematen diote gizadi osoari eta, hizkuntza horiek, guk geuk jakin ala ez, guztion ondare ditugu.

5.3. Framing Aldarrikatzailearen eta Framing Uzkuurraren egokitzapena

Arestian esan bezala, euskalgintza orain arte saiatu da, itsu-itsuan saiatu ere, gizarte sektore eta sentsibilitate guztiak *Framing Aldarrikatzailearen* planteamenduetara biltzen. *Framing Uzkuurrak*, bere aldetik, ez du ahalegin nahikorik egin euskarari bizirauteko beharrezkoak zaizkion neurriak ulertzen eta bultzatzen. Hemen landu nahi den estrategiak, aldiz, ohiko dinamika horiek gainditu nahi ditu, betiere norik bereari eusteko duen berezko joeraz jabetuta. Horregatik, hemen dugun asmoa ez da *Framing Aldarrikatzailea* ordezkatzea edota *Framing Uzkuurra* gure artetik ezabatzea, besteak beste, nahi izanda ere, ezinezkoa litzatekeelako.

Gogoeta honen asmoa, arestian esan bezala, hauxe da: euskararen inguruan dauden bi sentsibilitateak mugiaraztea eta, bi-biak biltzea hizkuntza horren aldeko elkarlana egin ahal izango duten baldintza berrietara. Horretarako, lau helburu zehatz ezarri genituen (4. atalaren hasieran): a) *Euskararen mamuak* uxatzea; b) *Framing Uzkuurraren eragina indargabetzea*; c) Euskararen *aldekotasuna piztu* edota *indartzea*; d) Euskararen komunitatea *bortizkeria sinbolikotik askatzen* hastea eta euskaltzale zintzoak *auto-estimua berreskuratzea*. Lau maila horien lanketarako beharrezkoak diren edukiak *Framing Berriaren* ardatz nagusitik eratorri beharko dira, gehienbat, baina baita *Framing Aldarrikatzailetik* eta *Framing Uzkuurretik* ere.

Zalantza bat piztu daiteke puntu honetara iritsita: *Framing Aldarrikatzailea* eta *Framing Uzkuurra* elkarren kontrakoak izanda, posible ote da bi-biak *Framing Berriaren* altzora biltzea? Auzi hori argitzeko badugu Erizek arestian proposatzen zuen *Garapen Jasangarriaren* planteamendua, zeinak kontzeptualizazio integratzaile batean –aurkakoak direnak elkartzeko borondatean– duen abiapuntu; alegia «*elkarren aurkako izan daitezkeen kontuen sintesia*», Albert Bastardasen ideia gogoraraziz (Uranga, 2011: 30). Soziolinguistikara ekarrita, aurkarien arteko integrazioa honako hau litzateke: hizkuntza handien hedapen glotofagikoa *versus* hizkuntza-aniztasunari eustea eta bere garapena bultzatzea.¹³

¹³ Abel Irizarren lan berritzaile bat (Irizar, 2007) adibide egokia da elkarren aurkakoak izan litezkeen ikuspuntu ekolinguistikoa eta arrazionaltasun ekonomikoa batera jartzeko ahaleginen

Gure kasuan, hedapen glotofagiko hori *Framing Uzkurrearen* baitan agertzen da, baina gaur egun zailago zaio halako planteamendu bati eustea, nazioarte mailan dagoen aniztasunaren aldeko korrante kementsuaren aurrean. Are zailago, oraindik, euskararekiko axolagabekeria adieraztea ondo ikusita ez dagoen une honetan, EAEko datuek erakusten duten bezala: *Euskara galtzea niri ez zait arazoa iruditzen* bezalako baieztapenak biztanleriaren %82 aurka dauka (Prospekzio Soziologikoen Kabinetea, 2011: 11). Gizartearen aldekotasun horrek, epela bada ere, *Framing Berriaren* magalean aurki dezake diskurtso onargarri eta lasaigarria.

Horrezaz gain, *Framing Berriak* inongo kulturarik edo hizkuntzarik baztertzen ez duenez, alegia gaztelania/frantsesaren auka ez doanez, ikuspuntu filosofiko horretatik egiten diren euskararen aldeko planteamenduek ez dute asaldatuko *Framing Uzkuraren* inguruan kokatzen den biztanleria.

Framing Aldarrikatzaileak ere ez darama bere baitan hizkuntzen aniztasunaren defentsa, egoera soziolinguistiko gutxituan aurkitzen den euskararena baizik. Elebakartasun hori egunerokoan gainditua den eztabaida litzateke. Izan ere, gogoeta edo planteamendu teorikorik gabe gertatu bada ere, *Framing Aldarrikatzaileak* barneratuta dauka euskara ez ezik, erdarak ere beharrezkoak direla. Arestian aipatu den *Nazioa/Estatua/Hizkuntza* hirukotea globalizazioak eta egunerokotasunak hautsi egin dute, eta hasierako irudikapen horren egungo bertsioa beste hau litzateke: *Nazioa/Estatua/Hizkuntzak*, non Euskal Herriko berezko hizkuntza denak –euskarak– kanpoko beste batzuekin osatua izan behar duen: gaztelania/frantsesa (Hegoaldean eta Iparraldean, hurrenez hurren), gehi ingelesa, alemana, txinera eta abar.¹⁴

Badirudi, bada, *Framing Berria* gizarte osora hedatzeko aukera egon badagoela; *Framing Aldarrikatzailearen* zein *Framing Uzkuraren* sektoreetara ere bai, praktikan bi *framing* horietako oinarri sozialak norabide horretan

berri izateko. Lan horretan hizkuntzen ekologiaren planteamendua ekonomia errearen bihotzean –lantokian– txertatu nahi da, estrategia hori baliatuta, euskararen etorkizuna eremu horretan bermatzeko asmoz. Hortaz, Irizar bi izaera-mota, bi balio-sistema eta bi indar-maila ezberdin dituzten ikuspuntuak harremanetan jarri eta bat etorrarazten saiatzen da.

¹⁴ Aurreko aipuan jasotzen den Abel Irizarren lanak, adibidez, enpresaren eleaniztasuna du oinarri.

pausoak ematen hasiak dira-eta; hau da, posible omen da berezko aurkariak direnak kontzeptualizazio integratzaile berri baten aterkiperara biltzea.

Posible ez ezik, beharrezkoa ere bada ongi bideratzeko etorkizuna, herri bezala, aniztasunaren ukazioak kolore iluneko etorkizuna margotzen baitu:

Hala da hori guztia (aniztasunaren ukazioa), bai, errazagoa, sinpleagoa eta atseginagoa, alegia; baina pobreagoa eta gatazkatsua ere bada, ikuspegi etikotik guztiz arbuiagarria gainera, ez baita bidezkoa ez eta eraginkorra ere bizikidetzat harmoniatsu bat hezurmamitzeko. (Baztarrika, 2009: 35)

Hala ere, orain arte esandakoagatik pentsa litekeenaren kontra, egungo *Framing Aldarrikatzailearen* eta *Framing Uzkuraren* eduki guzti-guztiak ez dago zertan baztertu. *Framing Aldarrikatzaileak* badu *Framing Berrirako* jaso behar den ikuspuntu garrantzitsu bat, gutxienez: euskara hemengo eta gure hizkuntzat hartzea, beste inon existitzen ez dena. Pizgarri hori *Framing Uzkurreko* jarraitzaileek ere onar dezakete, baldin eta planteamendua euskal komunitate etno-kulturalaren izenean eta horren nortasunaren osagai gisa erabiltzen bada; hots, euskara ez planteatzea denek onartu beharreko euskal nazioaren hizkuntza legitimo bakartzat. Komunitate etno-kulturalaren izenean aurkeztuta, euskal herritar sentimendua duten guzti-guztiek (*euskal herritar baino ez gehi euskal herritar bezain espainiarrek*) denon ondare den euskara defendatzea zilegi bezain logikoa da.

Framing Uzkurak ere badu *Framing Berrirako* harri koxkor baliotsua. Izan ere, hiztun guztiak berdintasunean eta diskriminaziorik gabe tratatuak izateari inork ezin dio muzin egin, ezta askatasun osoz hizkuntza-hautua egiteari ere. Horrela izan dadin, halere, ezinbesteko baldintza da exigentzia hori bi norabidekoa izatea; alegia, euskaldunentzat zein erdaldunentzat berdinerdin balio izatea.

Egia da, adostasun bila ibilita ere, bi hiztun multzo horien interesak kontrajarriak izango direla hainbat egoeratan; horregatik, asmo desiragarri horretara iristeko bi sentsibilitate ezberdin eta kontrajarri horiek elkarrekin hausnartu, negoziatu eta adostu beharko dituzte denontzako onurarik handienak eta kalterik txikienak dakartzaten neurriak eta funtzionamendu arauak. Eskaera horiek gainera bat datoz *Euskararen erabilera normalizatze*

Legearen 4. eta 5. artikuluek jasotzen dutenarekin¹⁵; baita *Berdintasun Diskurtsoarekin*, *Hizkuntzen Jasangarritasun* edo *Iraunkortasunarekin* eta *Hizkuntzen Ekologia*aren filosofiarekin ere.

Azken buruan, egungo bi *Framingak* egokitu beharko dira *Framing Berria*ren filosofiaren aurrean, bakoitzak bere ekarpen propioa eginez, bai, baina aldi berean filosofia horrekin talka egin lezaketen plantamenduak baztertuz.

5.4. Gizarte aldaketek dakarten gaurkotu beharra

Arestian azaldu ditugun *Framing Aldarrikatzaile*aren mugek ez dute jaso hurrengo lerroetan jorratuko den ikuspuntua, horren eduki batzuk lehenago azaldu ditugun batzuekin erraz lotu daitezkeen arren. Izan ere, Kataluniako *Plataforma per la Llengua*-k landu duen hizkuntzaren aldeko diskurtsoaren berrikuntzatik ere badugu zer ikasi euskararen *Framing Berria* osatzeko dugun asmo honetan. Josep-Anton Fernándezek, 2011n Lasarte-Orian emandako *Nuevos discursos y nuevas estrategias a favor del catalán* izeneko hitzaldian horrela deskribatzen zuen aldaketa horren abiapuntua:

...los discursos sobre los cuales se apuntalaba la política lingüística oficial y el activismo lingüístico se basaron, hasta finales de los años 90 e inicios de la década siguiente, en el concepto de «recuperación». (...) Sin embargo, el discurso de la recuperación empezó (...) a mostrar signos de cansancio y claras muestras de sus limitaciones. Este discurso, centrado alrededor de la experiencia y el punto de vista de los catalanohablantes de origen (el catalán como primera lengua o lengua familiar), presentaba una considerable fuerza legitimadora para con este segmento de la población. No obstante, a medida que se iban incorporando nuevos hablantes a la comunidad lingüística catalana y que se intensificaba la manipulación política de la cuestión de la lengua, se empezaron a hacer evidentes las limitaciones... (Fernández, 2011: 3)

¹⁵ Gogora dezagun horrela dioela lege horrek, 4. eta 5. ataletan: «Euskal Herriko herritar guztiak dute hizkuntza ofizialak jakiteko eta erabiltzeko eskubidea, bai ahoz eta bai idatziz...» «Herri-agintek Euskal Autonomia Erkidegoan hizkuntza dela-eta inor diskriminatu ez dadin zainduko dute eta neurri egokiak hartuko dituzte.»

Ikuspegi hori aintzat hartuz, egin beharreko galdera da ea euskara berreskuratzearen aldeko planteamenduarekin beste horrenbeste gertatzen ote den. Bestela esanda, euskaldundu berriek beren burua ongi islatuta ikusten ote duten ohiko aldarrikapen euskaltzaleetan.

Lerro batzuk lehenago ere (3.3 atalean) Jone Miren Hernándezek euskal gizartean gertatu diren zenbait aldaketaren berri jasotzen bazuen ere (euskara bigarren hizkuntzatzat duten euskaldun berriez eta etorkinen kasuez), horietan ez da agortzen *Nuevos discursos y nuevas estrategias a favor del catalán* delakoak azaltzen duen aldaketa osoa. Kataluniako egoerak eta Euskal Herrikoak, berdin-berdinak izan gabe, badute antza eta, katalanaren inguruko diskurtso aldaketaren muinari (Fernández, 2011: 5-6) gertutik erreparatuz gero, hobeto baloratuko dugu hango esperientziak noraino balio duen euskararen kasurako ere.

Honako hau da aldaketa horren zioa: «*crear nuevos consensos mediante la incorporación del punto de vista de los nuevos hablantes al centro de los discursos sobre la lengua*» (Fernández, 2011: 4) eta egindako berrikuntza puntu haue-tan gauzatu da: 1) Berreskuratetik irabaztera; 2) Hizkuntzaz aldatzetik norberak aukeratutako eta gidatutako eleaniztasunera; 3) Integraziotik adopziora; 4) Biziraupenetik ongizatera; 5) Sakrifiziotik saritutako ahaleginera; 6) Kataluniako berariazko hizkuntzatik katalan guztien hizkuntzara.

Idea horiek abiapuntu, ekin diezaiozun euskararen inguruko diskurtsoak beharko lukeen aldaketaren analisiari, ahalegin horretan Kataluniatik eskuratutako gogoeta euskal gizartearen ezaugarri eta baldintzen argira aztertuta.

1) *Berreskuratetik irabaztera*: Berreskurapena gertatu ahal izateko, aurretik zerbait galdu behar da. Baina gaurko gazte gehienek ez dute ezer galdu, ez dute ezer galdutzat ematen. Batzuek, euren aitona-amonei entzunda edo, Francok ezarritako euskararen gaineko debekuaren berri izango dute, baina berariazko eta zuzeneko bizipenik ez dute; aitona-amonen kontuak dira horientzat. Beste gazte batzuek, aldiz, ez dute halako aztarnarik ere izango; bertako zein kanpoko familien ondorengoak izanda, euskara eskolan *deskubritu* dute eta ez dute hizkuntza hori galdutzat ematen; ez dute berreskuratu beharrik; behar bakarra *euskara ikasgaia* gainditzea dute.

Lurralde batzuetan euskara aspaldian –XIX. mendean edo XX. mendearen hasieran bada ere– galdua izanik, litekeena da bertakoei entzutea *hantxe ez dela inoiz euskaraz hitz egin, oroimen historikoa* norberaren edota gurasoen historia laburrera mugatzen baita maiz. Ez dute zer berreskuratzerik, beraz. Antzekoa edo are gordinagoa da etorkin berrien kasua; ez dira ukituak sentituko beraiena eta beraien sorterrikoa ez den zerbait berreskuratzeko aldarrikapena entzutean; ezta hurrik eman ere, nahikoa dute-eta egunerokoan aurrera egin ahal izatearekin.

Hala ere, bertako erdalduna izan edo harrera-gizartean txertatzeko irrikan dagoen etorkina izan, bi-biek *badute zer irabazi* euskararekin. Izan ere, *euskara berreskuratzerik ez duten* horiei, herritar gisa dituzten aukerak zabal-tzen eta areagotzen zaizkie elebiduna den gizarteko bi hizkuntzak erabili ahal izatean; eremu eta giro mota gehiagotara sartzeko aukerak areagotzen dituzte. Horrela ikusita, bi aldeak dira irabazle: euskararen komunitatea zein erdaldunak beraiek.

Euskararekin *irabazi* egiten dela esate hori gutxi landu eta hedatu da, salbuespenak salbuespen.¹⁶ Baina ideia hori, *Framing Berriko priming* gisa balekoa litzatekeelakoan gaude, hartzailea edonor izanda ere, nola bertakoa hala etorkina, nahiz euskalduna nahiz erdalduna. Azken buruan, eta Fernándezek dioen bezala, jokoan dagoena hizkuntzarako hitzun berriak eta osagai aberasgarriak lortzea da:

...para la comunidad lingüística, lo que está en juego no es la recuperación de ámbitos perdidos, sino la ganancia de nuevos miembros que le aseguran el futuro y proporcionan a la lengua nuevos acentos y matices expresivos. (Fernández, 2011: 5)

2) *Hizkuntzaz aldatzetik norberak aukeratutako eta gidatutako eleaniztasu-nera*: Arestian esana dugu *Framing Aldarrikatzailea* zein *Framing Uzkurra*, bi-biak, elkarren ukatzaileak eta baztertzaileak direla. Gauzak horrela, euskararen alde egiteak teorikoki nolabait gaztelaniari uko egitea dakar, prak-

¹⁶ Adibidez, Arabako Kuadrilla eta Udaletako Euskara Biziberritzeko Plan Nagusian (EBPN) kokatzen den «*Elebiduna naiz, aberatsa naiz*» kanpainak ildo horri heltzen dio (azken kontsulta: 2012-01-10): <http://www.euskaraba.com/euskara/albisteak/elebiduna-naiz-aberatsa-naiz>

tikan horrela ez bada ere. Hizkuntzaz aldatzearen ideia horrek eleaniztasuna ukatu eta pertsona bidegurutze baten aurrean kokatzen du: bata ala bestea hautatu beharra. Kataluniako *Plataforma per la Llengua*-k, ukipen egoeran dauden bi hizkuntzen arteko aurkakotasun horrezaz jabetuta, eleaniztasunaren eta hizkuntza-aberastasunaren alde egin du:

...hablar catalán y adoptarlo como lengua habitual se describía como un «cambio», lo cual sugería también una transformación a nivel subjetivo que no siempre es deseada, y que puede percibirse como la necesidad de renunciar a la lengua de origen; nosotros preferimos describir esta experiencia como la incorporación de una nueva lengua al repertorio del hablante, que no requiere una renuncia a los orígenes ni a la propia identidad, sino aprender a compatibilizar las diversas lenguas que se hablan según los espacios, ya sean privados o públicos, en que se usan. (Fernández, 2011: 5)

Framing Berriak ere eleaniztasunaren aberastasuna bere egiten du, betiere hizkuntza gutxituaren biziraupen duina eta osasuntsua bermatzeko premia argi utzita.

3) *Integrazioetik adopzioara: Integratzea eta parte izatea* ez dira berdin-berdinak. Gu ez bezalakoak gurean integratzea eskatzen denean, beren izaera utzi eta gurea har dezatela eskatzen da; eskuarki etorkinekin erabiltzen dugun kontzeptua da. Baina ohiko adiera hori hedatuz, integrazioaren zantzuak aurki daitezke bertako erdaldun elebakarrak euskarara bil daitezela eskatzen denean ere, ikuspuntu beretik abiatzen delako: «*<integrarse> supone entrar en una constelación discursiva, de representaciones y de prácticas que exige la desintegración de la propia.*» (Fernández, 2011: 5)

Horrela ulertuta, integrazioaren ardatza gu geu gara, gure komunitatea, integratzeke dagoen horrek mendeko hierarkia-maila du gurekiko eta, hortaz, aldatu behar du gu bezalakoak izan dadin; gurean integratu ahal izateko ezin du den bezalakoak izan, horri uko egin behar dio neurri batean:

...el énfasis de este concepto se halla sobre la sociedad de acogida, y no sobre la voluntad y el esfuerzo de la persona que se incorpora a la comunidad lingüística y nacional. (Fernández, 2011: 5)

Ikuspuntua iraultzea da gakoa. Gu ez bezalakoak den horren lekuan jarri, ikuspegi horretatik guk uler dezagun euskararekin eta euskal komunitatearekin bes-

te horrek izan lezakeen harremana nolakoa litzatekeen; beste horrek nahiko lukeena hauxe da: gure hizkuntza onartu eta adoptatu, bereari uko egin gabe:

Desde nuestro punto de vista, el nuevo hablante no es el objeto de la integración, sino el sujeto de la adopción: es él quien adopta la lengua y la sociedad que le acoge, estableciendo con ellas una relación afectiva de carácter permanente. (Fernández, 2011: 5)

Hortaz, beste horren izaera propioari begirunea zor zaio eta den berbera izaten jarrai dezala onartu beharra dugu, batetik. Bestetik, euskararen komunitateak ulertu eta eskertu beharko dio hurbiltzen zaigunak egiten duen ahalegina, ez nahitaezko eginkizuntzat hartu.

4) *Biziraupenetik ongizatera*: Hau da katalanaren egoerarekin distantziarik handiena duen dimentsioa. Izan ere, Kataluniako hizkuntza euskara baino askoz egoera hobean dago, nola hitzun kopuruari hala gizartean betetzen dituen funtzioei dagokienez. Hala ere, euskararen geroari begira, ideia hori hemen jasotzeari interesgarri deritzogu:

Preferimos, pues, la metáfora del bienestar del catalán, que se corresponde mucho mejor con su estatus de lengua mediana: los retos que tiene planteados el catalán actualmente no pasan por evitar el riesgo de extinción, sino por conseguir un nivel de uso social y de reconocimiento legal y político que la homologue a otras lenguas de la Unión Europea con un número parecido de hablantes. (Fernández, 2011: 5)

Alde ederra, beraz, euskararen egoerarekin. Hala ere, euskarak bizirautea ezinbesteko helburua den arren, irautearen aldeko aldarri hori ez ote da bizitza arriskuan duenarena? Bizitza oparo baten itxaropena galdua duenaren orroa, nonbait? Euskara arrisku horretatik erabat libre ez izan arren, hobera egiten ari delakoan gaude, larritasun egoeratik ateratzen eta zainketa intentsiboetako gunetatik at, infekzio hilkorrez kutsatzetik guztiz libre ez dagoen arren.

Horregatik, eman beharreko pausoa beste modu batera izendatu beharko genuke, euskarak duen egoera baino are irudi ezkorragorik ez emateko. Izan ere, egoerak deskribatzeko erabiltzen diren hitzak garrantzitsuak dira euskara hautemateko eta ulertzeko erak (*framingak*) hizpide ditugun lerro hauetan, *framing* orenen *primingak* horiek baliatzen dituztelako. Beraz, *euskararen biziraupenaren* ordez zer beste hitz eman daiteke? Dagoeneko erabi-

lia den *euskararen biziberritzea* izan liteke? *Euskara berpiztea*, agian? *Euskara sendotzea* edo *bizindartzea*...? Lerro hauetan puntua jartzea baino ez dagokigu, eta eztabaidagai jarri dugun horri modu egokian erantzun diezaioketen aditu trebatuak eta gaituak baditu euskal filologiak. Kontua zera da: lehen-dabizi, euskararentzat nahi dugunaren inguruan termino egoki bat aurkitzea, itzaropentsu eta liluragarri gerta litekeena; ondoren, aukeratutako terminoa euskararen inguruko komunikazioan erabiltzea.

5) *Sakrifiziotik ahalegin saritura*: Sakrifizioa eta nekea omen dira euskara ikasi, erabili eta bizi-indartzeko saioen ezinbesteko oinarria. Hori zein gizarteratua dagoen ikusteko, gogoratu besterik ez dago orri batzuk atzerago (1-8 tauletan) jaso diren eta euskara ikasi eta erabiltzeari buruz gizartean dauden usteak eta hautemateak. Euskararen aldeko saio horiek klabe horretan ulertuz gero, asmo horiek bereganatu eta aurrera eramateko pertsona orok behar dituen adorea eta motibazioa izugarriak dira; askotan, erdaldun elebakarrek euskara ikasteko eta euskaldun epelek hizkuntza hori erabiltzeko dituztenak baino handiagoak. Auzi hori irauli egin nahi izan dute Katalunian, beste ikuspuntu hau erabiliz:

Nosotros ponemos el énfasis en la noción de esfuerzo: el del nuevo hablante que gana acceso a nuevos espacios y oportunidades y culmina el esfuerzo de sus padres o abuelos al establecerse en Cataluña, y el de la sociedad catalana, que se garantiza un futuro de bienestar al incorporar nuevos ciudadanos y nuevos hablantes a su comunidad lingüística.
(Fernández, 2011: 6)

Hau da, ikasteko eta erabiltzeko ahaleginaren premia egon badagoela ukatu ordez, azpimarratzen da ahalegin hori saritua izango dela eta onurak ekarriko dituela, norbanakoentzat zein besoak zabaltzen dizkion hizkuntza-komunitatearentzat. Bistan da, arestian jorratu den *irabazte* ideari lotuta dagoela ahalegin sarituaren kontzeptua.

6) *Bertako berariazko hizkuntzatik herritar guztien hizkuntzara*: Ideia hau gurean ere erabili izan da, euskarak herritar guztien lotura izateko duen aukera aipatzeko edo amesteko; hona hemen adibide bat:

Euskara identitatea oinarrizko baimo gehiago identitatea osatzeko erabiliko da. Hizkuntza kare-mortero bilakatuko da. Identitateak gero eta

konplexuagoak, malguagoak, likidoagoak, zatituagoak izango direnez, espazioak hurbiltzeko, genealogiak lotzeko eta aniztasuna kudeatzeko, kare-argamasa beharko dugu. Hortik aurrera, nire ustez airean geratuko zaigun galdera hauxe da: zein osagairekin gorpuztu kare-mortero hori? (Hernández, 2011: 19)

Nortasun konplexuak eta askotarikoak ohikoak zaizkigun une honetan, herri bat osatzen dugun aldetik zerbait partekatu beharra dugu: lurraldea, erakunde publikoak, elementu sinbolikoak eta abar. Hizkuntzak nortasun-ikur gisa indar handia dutenez, euskara izan liteke gure herriaren lokarrieta-ko bat, sendoenetakoa dudarik gabe.

... aquella lengua que estructura la vida pública en un contexto de multilingüismo, que reconcilia la individualidad de cada persona con la pluralidad necesaria en toda sociedad democrática y con la necesidad de compartir referentes y valores para poder convivir y asegurar la cohesión social. En este sentido estamos desarrollando un discurso plenamente liberal. (Fernández, 2011: 6)

Arestian esaten genuen bezala, herritar gisa edozein sentimendua izanda ere (euskalduna baino ez / euskal herritar bezain espainiar / euskalerriratu-tako kanpotarra), herritar guztiena den ondarea eta lokarria –euskara– guzti-guztiek defendatzea zilegia bezain logikoa litzateke.

6. Azken gogoetak: *Framing Berria Arabarako*

Ezagunak dira euskaltzaleen ohiko diskurtsoak dituen zailtasunak eta mugak euskara zalantzan jartzen duen planteamenduari aurre egin eta hizkuntza horren aldeko giroa birsortzeko eta hedatzeko. Izaera kulturala eta ezaugarri demolingüistiko eta soziologikoak direla medio, Araban zailtasun horiek are nabarmenagoak dira. Horregatik, euskarak lurralde horretan aurrera egingo badu, jauzi kualitatibo bat egin behar da hizkuntzekiko ohiko planteamenduetatik haratago; alegia, euskararen aldeko *Framing Berri* bat eraikitzea ezinbestekoa da. Planteamendu berri horrek euskararen aldeko den *Framing Aldarrikatzailearen* eta hizkuntza hori zalantzan jartzen duen *Framing Uzkuraren* arteko *aurkarien jokoa* gainditu behar du; baita lekua

sortu ere bi ikuspegi kontrajarri horiek euskarara bil daitezzen. Hori lortzeko *Framing Aldarrikatzailearen* hainbat alderdiri pentsatu bat eman behar zaie, hala nola, gaur arte gehienbat klabe nazionalistan ulertzen den dimentsio identitarioari, gizarteak pairatzen duen bortizkeria sinbolikoari eta diskurtso zaharkituaren gabeziei. Era berean, bestalde, *Framing Uzkurra*ren hedapenaren aurrean *Framing Berriak* estrategia jakin bat ere ahalbidetu behar du, jomuga hauekin nagusiki: euskararen mamuak uxatzea; *Framing Uzkurra*ren eragina indargabetzea; gizarte sektore horietan euskararen aldekotasuna piztu edota indartzea. Estrategia horren baitan ere aztertu beharko da *Framing Uzkurra* zer-nolako ideia-gakoak erabiltzen dituen euskararekiko zalantzak edo ukazioak suspertzeko (horretarako, 4.2 azpiataleko taulen bilduma abiapuntu egokia izan daiteke).

Pauso bat gehiago emanda, *Framing Berriaren* ardatz nagusia osatzeko hiru planteamendu hauen oinarri filosofikoak proposatzen dira: *Berdintasunaren Diskurtsoa*, *Hizkuntzen Iraunkortasuna* eta *Hizkuntzen Ekologia*. Filosofia horiek partekatzen dituzten zenbait balioaren gainean (aniztasuna, holismoa, interakzioa eta berdintasuna, batez ere) hizkuntzen –ez soilik, euskararen– inguruko planteamendu berria eraikiko litzateke, era horretan egungo bi diskurtso nagusien funtsa (*nazionalismo linguistikoa*) gaindituz. Oinarri horrekin posible litzateke euskararen inguruko bi sentsibilitate kontrajarriak mugiaraztea eta, ondoren, bi-biak hizkuntza horren aldeko elkarlanean has daitezzen ahalbidetzea.

Oinarri filosofiko horiek euskararen aldeko defentsan inon lagungarri gerta daitezke, baina Arabako gizartean are zutabe sendoagoa osa dezakete. Izan ere, Euskal Herriko beste lurralde batzuetan euskarak *Framing Aldarrikatzailearen* makulua balia dezake normalkuntzaren bidetik aurrera egiteko, baina euskarri dirkurtsibo horren audientzia Araban ahulagoa da eta, gainera, beste gizarte sektore zabal baltzuk uxatzen ditu; adibidez, halako uste hedatuaren eskutik: *euskararen erabilera ideologiko-politikoa da*, edo *euskararen normalizazioaren azken helburua gazteleari gailendu eta inposatzea da* (1. eta 7. taulak).

Era berean, kutsu politizatuko iritzietatik aparte badaude, arabar askorengan, euskarekiko distantzia sinboliko eta kultural handia eta interes

pragmatikorik eza; esaterako: *euskal kultura (cultura vasca) bi hizkuntzez osatzen da eta gaztelania jakinda ezagutzen da kultura hori edo euskarari ez zaio zentzurik, interesik edo balio pragmatikorik ikusten: lanpostu ospetsuetarako euskarak ez du baliorik...* (6. taula).

Horrela jarrai genezake adibide-sorta luzea eskaintzen, arrazoi bategatik: Arabako gizartearen hainbat sektoretan, *Framiming Aldarrikatzaileak* betetzen ez duen hutsunean ez dago bestelako argudiorik euskarari buruz estimu berezirik sentitzeko. Asmo horrekin proposatu dira *Framing Berriaren* funtsarako oinarri filosofiko horiek; alegia, hizkuntza aniztasunaren izenean, gaztelaniarekin batera, euskarak ere lekua izan dezan.

Baina oinarri hori ez ezik, *Framing Aldarrikatzaileak* zein *Framing Uzku*rrak egin ditzaketen ekarpenak ere aintzat hartu behar dira *Framing Berrian*. Alegia, gainditu behar da euskararen defentsa *Framing Aldarrikatzailearen* eskuetan soilik gelditzea. Euskara batzuentzat hizkuntza nazionala edo beste batzuentzat hizkuntza *nazionista* –Fasolden terminologian– izanik ere, helburua da arabar guzti-guztiek euren ondare identitariotzat –pisu ezberdinarekin, seguru asko– jo eta, hortaz, denok defendatu beharreko hizkuntzat har dezatela. Era berean, *Framing Uzku*rrak egun defendatzen dituen balio batzuk herritar guztiengana hedatu beharko dira; adibidez, euskararen edo erdararen hiztunak izan, guztiek berdintasunean eta diskriminaziorik gabe tratatuak izatea eta askatasun osoz hizkuntza-hautua egitea. Urteak joan, urteak etorri, zaharkituta gelditu diren euskararen inguruko ohiko zenbait ikuspunturi ere gaurkotu bat eman beharko zaie, *Framing Berriaren* osagaietara gehitzeko, era horretan planteamendu hori gizarte sektore zabalagoen izaerara eta sentsibilitatera irekiko delakoan.

Hala ere, esandako edukiez osatuta, inork ez dezala pentsa *Framing Berriak* indar nahikorik izango duenik euskararen presentzia Arabako gizarte osora zabaltzeko eta suspertzeko, besterik gabe. Eragin mugatua izan dezake soilik oinarri filosofiko eta kontzeptualen gainean eraikitzen bada. Horregatik, oinarri hori ez ezik, egunerokotasunak dituen premiei ere erantzun *ukigarri* bat eman beharko lieke *Framing Berriak*. Buruan darabilgun osagai eraginkor bat *gizarte sariarena* litzateke; hau da, gizarteak saritzea hizkuntza gutxituaren alde egiten duena, itzal handiko soziolinguistek aholkatzen duten bezala:

Nolanahi ere, abisu latza ematen digu Fishmanek. Garrantzitsua dela, oso, euskara eta bere kultura gizarteko ordainsarien markoan (zentzu zabalean) ongi txertatzea. Behar-beharrezkoa duela hori euskaldungoak, belaunex belaun bizirik iraungo badu. (...) Gomendio zehatza da berea: <Social reward> eta <sanction> sistema ez dezagula begien bistatik galdu, benetako euskalgintza osasuntsua aurrera atera nahi badugu. (Zalbide, 2008: 24)

Nolanahi ere, gizarte sektore batzuen ustez, egungo egoera soziolinguistikoak ez dio euskarari abantaila handirik eskaintzen hizkuntzen merkatuan lehiatzeko, jasotako iritzien bildumak erakusten duen bezala (4.2 azpiataleko 1-8 taulak). Hortaz, *gizarte-sariaren* ideiak ez du Araban lekurik, gaur egun, *Framing Berriko* osagaietako bat izateko. Izan ere, komunikazio-estrategia batean transmititu nahi den mezuak sinesgarria izan behar du lehenik eta behin, bestela kontrako efektua eragin lezakeelako. Hortaz, *Framing Berri*an oraingoz *gizarte saririk* erabiltzerik ez dagoen arren, baliteke gizarte baldintza berri batzuek halako helduleku sendo baten aukera ahalbidetzea aurrerago.

Gabeziak gabezia, *Framing Berriak*, bere horretan ere, badu zereginik, eta bide horretatik abiatzeko oharren bat eman behar diogu komunikazioaren trikimailuekin ohituta ez dagoen irakurleari. Ohartarazi behar dugu *Frame Berriaren* edukiak kaleratu aurretik *sukaldaritza elaboratu eta planifikatu* baten premia dagoela, eta horretan marketinoko estrategia baliatu beharko dela. Bide horretatik eman beharreko pausoak, labur aipatuta, honako hauek lirateke:

1. Euskararen inguruko *Frame Berriaren* balizko *merkatua* arabar gizarte osoa izanik, sektore ezberdinek euskararen inguruan dituzten premiak, iritzia eta jarrerak zehatz-mehatz ezagutzea (*merkatu ikerketa*), hizkuntza-merkatuaren mapa osoa izateko.
2. Sektore bakoitzaren premiak, iritzia eta jarrera horiek aintzat hartuta, xede-talde ezberdinak finkatzea (*merkatuaren segmentazioa*) eta horietako bakoitzarentzat *Frame Berriaren* eduki egokiena (*mezua*) zehaztea.
3. Herritarrek *Framing Berriaren* planteamendu osorik eta zehatzik barnetatuko ez dutenez, errazago jaso eta ulertuko dituzten diskurtsoaren alegako batzuk (*priming-ak*) lantzea eta xede-taldean arabera sailkatzea.

4. *Framing Berriaren* informazioa helarazteko komunikazio-estrategia orokorra prestatzea, zeregin horretan erabilgarriak diren baliabide eta aukera mota guztiak aintzat hartuz.
5. Aurreko pausoetan aipatzen diren elementuak (xede-taldeak, *priming*-ak eta komunikaziorako aukerak) konbinatu eta sailkatzea, hartzaile mota bakoitzari hobekien egokitzen zaion konbinazioa zedarrituz.
6. Interbentziorako aukerak (beti) nahi baino mugatuagoak direnez, xede-taldeak lehentasunaren arabera antolatzea, eraginkortasun eta efizientzia printzipioen arabera.
7. Komunikazio saioen eragina eta emaitzak balioesteko prozedura eta mekanismoak diseinatu eta martxan jartzea.
8. Balioespenak esango du zertan asmatu den eta zertan ez; horren arabera *Framing Berriaren* komunikazioa hobetzeko edo birbideratzeko neurriak finkatu eta hartzea.

Bukatzeko, gogorarazi behar dugu arestian jada esan dena, alegia, *Framing Berria* hiru modutan erabil daitekeela errealitatea sortzeko: a) euskararen aldeko iraganaren zein etorkizunaren ulermena eraikitzeko; b) gizartearen, komunikabidearen eta herri-agintarien agendetan euskara finkatzeko; c) herritarrak euskararen aldeko jarduerara bultzatzeko. Hori guztia lortzea da, hain zuzen ere, gogoeta hauen zioa.

6. Bibliografia eta erreferentziak

AMEZAGA, J. (2011-09-18). Hizkuntz eskakizunak. *Argia* 2290.

AMORRORTU, E., ORTEGA, A., IDIAZABAL, I. eta BARREÑA, A. (2009). *Erdaldunen euskararekiko aurreritziak eta jarrerak*. Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza. http://www.euskara.euskadi.net/r59-738/eu/contenidos/informacion/argitalpenak/eu_6092/ikerketasoziolinguistikoak.html#ikerketak (azken kontsulta: 2011-09-02).

AMORRORTU, E. eta ORTEGA, A. (2011). Euskarara hurbiltzeko jarrera mesedegarri eta oztopatzaileak. *Udaltop. Euskara zerbitzuen III. topaketak*. (Lasarte-Oria, 2011/04/08). <http://www.udaltop.com/dokumentazioa/ponentziak> (azken kontsulta: 2011-08-23).

AZURMENDI, M. J. (2010). Hizkuntza ekologia eta jasangarritasuna, globalizazioan: euskarari begira. *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 75: 145-164.

BASTARDAS, A. (2003). Ecodinámica sociolingüística: Comparaciones y analogías entre la diversidad lingüística y la diversidad biológica. *Revista de Llingua i Dret* 39 (119-148).

BAZTARRIKA, P. (2009). *Babeli gorazarre*. Irun (Gipuzkoa). Alberdania.

——— (2010). Euskararen ibilia, etsipenetik itxaropenera. *Bat Soziolinguistika aldizkaria* 76 (69-86).

CANEL, M. J. eta SANDERS, K. (2005). *Political communication in times of crisis: framing a response to the March 11 Madrid Bombings*. ICAREN kongresuan aurkeztutako komunikazioa, 2005/05/26-30, New York.

COYOS, B. (2010). Soziolinguistika. Ondorio gisa: hizkuntzen ekologia, lehen ikuspegia. *Auñamendi Eusko Entziklopedia* (on line). <http://www.euskomedia.org/aunamendi/ee152063/137089> (azken kontsulta: 2011-09-02).

ELSER, P. (2011). Euskara, guztiontzako lekua. *Udaltop. Euskara zerbitzuen III. topaketak*. (Lasarte-Oria, 2011/04/08). <http://www.udaltop.com/dokumentazioa/ponentziak> (azken kontsulta: 2011-08-23).

ERIZE, X. (2012). Hizkuntza ekologiatik iraunkortasunera: indarguneak, ahulgu-neak eta proposamenak. *Bat Soziolinguistika aldizkaria* (?) (argitara bidean).

EUSKO LEGEBILTZARRA (2011-10-05). *Osoko Bilkuraren Erabakiak*. (http://www.parlamento.euskadi.net/pdfs_acuerdos/2/09/000115.pdf) (azken kontsulta: 2012-01-02).

FASOLD, R. (2010). Hizkuntzaren inguruko politika. In Fasold, R. eta Connor-Linton, J. (Arg.): *Hizkuntza eta hizkuntzalaritza: hastapenak*. Bilbao. Euskal Herriko Unibertsitatea-Universidad del País Vasco (399-428).

FERNÁNDEZ, J. A. (2011). Nuevos discursos y nuevas estrategias a favor del catalán. *UDALTOP: Udaletako euskara-zerbitzuen III. topaketak* (2011/04/08). Lasarte-Oria. <http://www.udaltop.com/dokumentazioa/ponentziak> (azken kontsulta: 2011-08-23).

FERNÁNDEZ, J. M. (2005). La noción de violencia simbólica en la obra de Pierre Bourdieu: una aproximación crítica. *Cuadernos de Trabajo Social*, Vol. 18 (7-31).

GATTI, G. (2007). *Identidades débiles. Una propuesta teórica aplicada al estudio de la identidad en el País Vasco*. Madrid. CIS.

GEU ELKARTEA (2012). *Hiri.net* aldizkari digitala. <http://www.geuelkartea.com/> (laster kaleratutak den egitasmo komunikatibo multimedia).

GILES, H., BOURHIS, R. eta TAYLOR D. M. (1977). Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations, in H. Giles (ed.), *Language, Ethnicity and Intergroup Relations* (307-348). New York. Academic Press.

GIMÉNEZ, P. (2011-08-19). *La Voz Libre*: <http://www.lavozlibre.com/noticias/ampliar/311019/la-generalitat-y-su-plan-para-fomentar-la-literatura-catalana-> (azken kontsulta: 2011-08-23).

HAUGEN, H. (1972). *The Ecology of Languages*. Stanford University Press. California.

HERNÁNDEZ GARCÍA, J. M. (2000). Gaztetxoek hizkuntzekiko diskurtsoak eta bizipenak. In Martínez de Luna, I. eta Berrio-Otxoa, K. (zuz.): *Etorbizuma Aurreikusten 99: Euskal Herriko gazteak eta euskara*. Vitoria-Gasteiz-Martínez de Luna (argitaratzailea).

——— (2011). Eta hizkuntza kare-morteroa izango balitz? Euskara eta identitatearen inguruko hainbat hausnarketa. *UDALTOP: Udaletako euskara-zerbitzuen III. topaketak* (2011/04/07). Lasarte-Oria.

HIZKUNTZA POLITIKARAKO SAILBURUORDETZA (2008). *IV. Inkesta Soziolinguistikoa 2006*. Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza.

——— (2012). *Euskal Autonomia Erkidegoa. V. Inkesta Soziolinguistikoa* (laburpena). Vitoria-Gasteiz. Eusko Jaurlaritza.

IRIZAR, A. (2007). Proposamen Ekolinguistiko Bat Fagor Etxetresna Elektrokoak Kooperatibaren Nazioartekotzerako. *HIZNET Hizkuntza Plangintza Ikastaroko saio kontze ikerlana* (2006-2007 ikasturtea) (argitaratu gabe). http://hiznet.asmoz.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=69

JAUSORO, N., MARTÍNEZ DE LUNA, I. eta DÁVILA, A. (1998). Gazte Donostiarren hizkuntzarekiko harremanak. *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 27 (51-81 orr.).

KAMIO, J. (2011/06/06). Ostegunez salbatu genuen euskera. *neure (h)egitik* bloga. <http://neurehegitik.wordpress.com/2011/06/06/ostegunez-salbatu-genuen-euskera/> (azken kontsulta: 2011-08-29)

MARTÍ, F., ORTEGA, P., IDIAZABAL, I., BARREÑA, A., JUARISTI, P., JUNYENT, C., URANGA, B. eta AMORRORTU, E. (2005). *Hizkuntzen mundua: Munduko hizkuntzei buruzko txostena*. Unesco Etxea. Bilbo.

MARTÍNEZ DE LUNA, I. (2010). Framing: komunikazio-teorietatik euskararen beharrianetara. *Bat Soziolinguistika aldizkaria* 76 (53-67). <http://www.soziolinguistika.org/eu/node/5374> (azken kontsulta: 2012-01-11)

MINER, I. (2010). *Euskara Elkarteen Topagunea*. 2010eko gogoeta-saioretako lan-materialak (argitaratu gabeak).

MORENO CABRERA, J. C. (2008). *El nacionalismo lingüístico. Una ideología destructiva*. Madrid. Península.

NAZIO BATUEN ERAKUNDEA (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (azken kontsulta: 2012-01-04).

ODRIOZOLA, J.M. (2011). *Estatu etnozidaren kontra*. Donostia-San Sebastián. Elkar.

PHILLIPSON, R.T (1992) *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.

PROSPEKZIO SOZIOLOGIKOEN KABINETEA [Eusko Jaurlaritz] (2009). 41. *Euskal Soziometroa*. (azken kontsulta: 2011-09-28). http://www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/contenidos/informe_estudio/sociometro_vasco_41/eu_soc41/adjuntos/09sv4111.pdf

PROSPEKZIO SOZIOLOGIKOEN KABINETEA (2011). *Euskara: erabilera, jarrerak, politikak*. http://www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/contenidos/informe_estudio/o_10tef3_euskera/eu_10tef3/adjuntos/10tef3_euskera_eu.pdf (azken kontsulta: 2011-08-25).

RITZER, G. (2002). *Teoría sociológica moderna*. México, etc., McGraw Hill.

SÁNCHEZ CARRIÓN, J. M. «TXEPETX» (1987). *Un futuro para nuestro pasado*. Donostia. Sánchez Carrión (arg.).

——— (1999). *Aplicación sociolingüística de la territorialidad: márgenes de encuentro, Bilbao y el euskera*. Bilbo: Bilboko Udala.

SARASUA, J. (1997). *Txepetxekin solasean. Biziazen hizkuntzaz*. Gara argitaletxea. Bilbo.

SUAY, F. eta SANGINÉS, G. (2011). La seducción de les llengües o el llenguatge de la seducción. *Udaltop. Euskara zerbitzuen III. topaketak*. (Lasarte-Oria, 2011/04/08). <http://www.udaltop.com/dokumentazioa/ponentziak> (azken kontsulta: 2011-08-25).

VORK STEFFENSEN, S. (2007). Language, ecology and society: An introduction to dialectical Linguistics, in Jørgen Christian Bang, Jørgen Døør: *Language, Ecology and Society*. Continuum. London.

XLSEMANAL 1174 (2010-04-25). 12 preguntas indiscretas a Patxi López. http://xlsemanal.finanzas.com/web/articulo.php?id=55018&id_edicion=5147&salto_pagina=3 (azken kontsulta: 2011-12-14).

URANGA, B. (2011). Hizkuntza-ekologiaz. *Hiznet-Hizkuntza Plangintza Graduondoko ikastaroa*. UPV-EHU eta Asmoz Fundazioa. <http://hiznet.asmoz.org/> (1.5 irakasgaia).

ZALBIDE, M. (2008). Hizkuntza gutxituen berreskurapenerako hainbat hurbilpen teoriko. *Hiznet-Hizkuntza Plangintza Graduondoko ikastaroa*. UPV-EHU eta Asmoz Fundazioa. <http://hiznet.asmoz.org/> (1.3. irakasgaia).

ZALOÑA, J. (2011). *Euskararen gaineko diskurtsoak lan munduan. Debagoienan lanean ari direnen zazpi kontakizun*. Hiznet-Hizkuntza Plangintza Graduondoko ikastaroa. UPV-EHU eta Asmoz Fundazioa (argitaratu gabeko sakontze-ikerlana). <http://hiznet.asmoz.org/>